

MASTEROPPGAVE

”Å gi meg et problematisk liv var ikke riktig”.

Et kvalitativt studie om hvordan det oppleves å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring

Erik L. Kruse

2. mai 2019

Antall ord: 27.783

Master i psykososialt arbeid

Avdeling for helse og velferd

Forord

Jeg vil starte med å takke deltakerne jeg har fått lov til å intervjuer i løpet av denne prosessen, for at de tok seg tid til timesvis med samtaler og intervjuer, og at de ville stille opp i et forskningsprosjekt som omhandler såpass betente problemstillinger, også for dem personlig. Takk også til alle ressurspersoner som har hjulpet meg med økt forståelse for fagfeltet og bistått med rekruttering av deltakere.

Takk til min hovedveileder Lilliana Del Busso ved Høyskolen i Østfold, som uten å la seg stresse av mine skippetak har gitt råd, vurdert utkast og diskutert terrorisme, narrativer, kritisk teori og psykososiale perspektiver. Du gir kritikk og tilbakemeldinger på en forbilledlig måte.

Dette masterprosjektet har vært en del av RADISKAN, et samarbeid mellom Forsvarets forskningsinstitutt, Fafo, Århus universitet og Universitetet i Oslo. En stor takk til min andreveileder Therese Sandrup (FFI) for veiledning og hjelp underveis, og til min ”med-master-student” i RADISKAN, Siri Høyem Kristiansen, for engasjerende diskusjoner og arbeidskollektiv de siste årene. Takk også til de andre i prosjektet som har bistått meg på forskjellig vis underveis: Nerina Weiss, Mette-Louise Johansen og Alida Skiple.

Takk til lærere og medstudenter på master i psykososialt arbeid på Høyskolen i Østfold – for spennende forelesninger og faglige refleksjoner gjennom fire-fem år. Takk også til Fredrikstad kommune for å ha lagt til rette for at jeg kunne gjennomføre et masterprosjekt ved siden av en krevende og travel arbeidshverdag, og til Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging for stipend til dekning av utgifter underveis i arbeidet.

Og sist, men ikke minst: Takk til kona og barna mine, som har holdt ut med en mann og pappa som i perioder har brukt mye tid på feltarbeid, intervjuer og skriving. Nå er jeg ferdig.

Fredrikstad, 1. mai 2019

Sammendrag

Det finnes så vidt vi har funnet relativt sett lite forskning om hvordan de som målrettes for bekymring og intervensjon knyttet til radikaliseringsopplever dette, samtidig som dette perspektivet antas å være viktig for en god praksis knyttet til forebygging av radikaliseringsog voldelig ekstremisme. Formålet med dette masterprosjektet er derfor å få mer forståelse for og innsikt i disse personenes perspektiver, og problemstillingen er hvordan det oppleves å være gjenstand for en bekymring knyttet til radikaliseringsog voldelig ekstremisme.

Metoden som er brukt er semistrukturerte intervjuer med fire deltakere, som alle på ulikt vis har opplevelser og erfaringer med å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring. Det er brukt et kritisk, hermeneutisk perspektiv i arbeidet, og intervjuene er analysert ved bruk av kritisk narrativ analysemetode.

I analysen ble det identifisert to hovednarrativer. Det første hovednarrativet er kalt *det mistenkte objektet*, og viser hvordan deltakerne opplever seg mistenkt og målrettet for en bekymring, og hvordan de opplever seg behandlet som et objekt uten makt og påvirkningskraft på situasjonen. Det andre hovednarrativet er kalt *det engasjerte subjektet*, og belyser deltakernes beskrivelser av seg selv som engasjerte og handlekraftige personer, som påvirker egen verden og vurderer både egen situasjon og spørsmål om radikaliseringsi et større perspektiv.

Oppsummert tydeliggjør deltakerne gjennom hovednarrativene en rekke problemstillinger knyttet til hva som utgjør en bekymring for radikaliseringsog av hvem og hvordan denne kan adresseres. Utsiktede negative konsekvenser av det å ta opp en bekymring eller intervensjon beskrives også. I tillegg tydeliggjøres hvordan psykososiale perspektiver knyttet til makt, agens, kompleksitet, refleksivitet og identitet kan være hensiktsmessige bidrag til bedre ivaretagelse av de som er gjenstand for bekymring, og muligens også en enda bedre psykososial praksis knyttet til forebygging av radikaliseringsog voldelig ekstremisme.

Nøkkelord: Forebygging, tidlig intervensjon, radikaliseringsog ekstremisme, utsiktede negative konsekvenser

Abstract

To our knowledge, there is little research focusing on how target groups experience being targeted with a concern or intervention linked to radicalization, at the same time as this perspective is assumed being important to ensure a good professional practice on prevention of radicalization and violent extremism. The scope of this master thesis is therefore to gain an understanding and insight into these persons' perspectives, and the research topic is how it is experienced to be targeted with a concern linked to radicalization and violent extremism.

The research method used is semi structured interviews with four participants, who in different ways have experienced being targeted with a radicalization concern. A critical hermeneutic perspective is used, and the interviews are analyzed using a critical narrative analysis method.

The analysis highlights two main narratives: The first main narrative is called *the suspect object*, and shows how the participants experience themselves as suspects and targeted with a concern, and how they feel treated like an object with no power and influence on the situation. The second main narrative is called *the engaged subject*, and shows the participants' descriptions of themselves as engaged and active persons, who influence their own world and evaluate both their situation and questions concerning radicalization in a larger perspective.

Summarized the participants through the main narratives show a number of topics linked to what constructs a radicalization concern, by whom and how this concern could be adressed. Unintended negative consequences by adressing a concern or intervening are also described. In addition, we can see how psycho-social perspectives linked to power, agency, complexity, reflexivity and identity can be relevant contributions to better safeguarding of those targeted with concern, and possibly also a better psycho-social practice on preventing radicalization and violent extremism.

Kew words: Prevention, early intervention, radicalization, extremism, unintended negative consequences.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	7
1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	8
1.2 Formål.....	9
1.3 Oppbygning av oppgaven	9
2.0 Relevant forskning og kunnskapsstatus	11
2.1 Ulike forskningsretninger innen radikaliserings og ekstremisme	12
2.2 Begrepene radikaliserings og voldelig ekstremisme	13
2.3 Radikaliseringsmodeller og årsaksforklaringer	16
2.4 Forebygging og tidlig intervensjon.....	18
2.5 Systemer og tiltak for håndtering av bekymring.....	21
2.6 Å være gjenstand for bekymring.....	24
2.7 Psykososialt arbeid og radikaliserings.....	26
3.0 Metode	28
3.1 Avgrensninger.....	28
3.2 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt	29
3.3 Datainnsamling	31
3.4 Deltakere.....	33
3.5 Etikk og forforståelse/refleksivitet.....	37
3.5.1 Selvbestemmelse og samtykke	38
3.5.2 Privatliv og konfidensialitet.....	39
3.5.3 Konsekvenser for deltakeren.....	40
3.5.4 Forskerens rolle.....	41
3.6 Forforståelse.....	41
3.7 Analysemetode.....	43
4.0 Analyse og drøfting:	45
4.1 Det mistenkte objektet	45
4.2 Det engasjerte subjektet	53
5.0 Avslutning.....	76
5.1 Oppsummering.....	76
5.2 Implikasjoner for praksis	77
Litteratur	79
Vedlegg:.....	83

Vedlegg 1: NSD-godkjenning.....	83
Vedlegg 2: Informasjonsskriv.....	85
Vedlegg 3: Intervjuguide	86

Dette masterarbeidet er også en del av RADISKAN, et forskningsprosjekt i samarbeid mellom Forsvarets forskningsinstitutt (FFI), Fafo, Århus universitet og Universitetet i Oslo. RADISKAN har vært finansiert gjennom Norges forskningsråds program for samfunnsikkerhet 2013-2018 (Samrisk II) og FFI. Målet med prosjektet har vært å få kunnskap om hvordan radikaliseringsforebygges i praksis, og hvordan tiltakene oppleves av dem som skal forebygges og av dem som er i målgruppene.

1.0 Innledning

Radikalisering, voldelig ekstremisme og terrorisme har fått mer fokus i nyhetsbildet, i akademia, blant profesjonelle yrkesutøvere på justis, helse- og velferdsområdene og i opinionen de siste tjue årene. Forsknings- og praksisfeltet har gradvis utviklet seg til å også handle mer om forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme, inkludert nye fagfelt som psykologi, sosialt arbeid og helse, og i Skandinavisk kontekst også belyst hvordan kommuner og kommunalt ansatte har en viktig rolle. Dette kan handle om å avdekke og vurdere en bekymring, ta den opp med personen det gjelder, og eventuelt også intervensjon eller sette inn tiltak rettet mot bekymringen.

Som barnevernspedagog og ansatt i Fredrikstad kommune har jeg vært delaktig i en slik kommunal innsats for å avdekke, forebygge og sette inn tiltak mot radikalisering og voldelig ekstremisme. For noen år siden, før radikalisering og voldelig ekstremisme var satt ordentlig på dagsorden i Norge, satt jeg overfor en 14 år gammel gutt og skulle snakke med ham om lærernes bekymringer for hans holdninger knyttet til militant islamisme. Det var en krevende situasjon for ham, men også for meg som profesjonell. Hva var egentlig utgangspunktet for vår bekymring? Hvor uklar var den? Hvordan opplevde gutten at jeg tok den opp? Hvordan opplevde foreldrene det? Og hva burde vi egentlig gjøre med bekymringen, hvilke tiltak kunne settes inn? Disse spørsmålene har sporadisk blitt adressert i årene siden da, enten gjennom medieoppslag eller faglige og akademiske tematiseringer.

I desember 2014 publiserte NRK en nyhetssak på internett med tittelen ”Elev føler seg terrormistenkt av skolen”. Gutten, som i følge NRK har innvandrerbakgrunn, følte seg mistenkeliggjort etter at skolen formidlet en bekymring til politiet etter en diskusjon i en samfunnsfagtime om Al Qaida. Politiet tok kontakt med gutten og foresatte i etterkant av bekymringsmeldingen, noe gutten og familien reagerte på. Skolen uttalte til NRK at det mente en bekymringsmelding var ”til det beste for ungdommen” og at ”de bare vil hjelpe” (Hofstad, 2014).

I 2015 deltok jeg på en konferanse om forebygging av radikalisering i Århus, Danmark – der en ung gutt på et seminar fortalte om hvordan han hadde opplevd det da skolen meldte en bekymring om han til politiet, som kom på døren til gutten og foreldrene og konfronterte ham

med skolens bekymring¹. Guttens fortelling gjorde inntrykk på meg, men da jeg undersøkte for å se om det fantes evalueringer, undersøkelser eller forskning som belyste andre personers erfaringer med det samme, fant jeg lite.

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

Omtrent samtidig begynte jeg på master i psykososialt arbeid, som på samme måte som min yrkesutøvelse fokuserer på viktigheten av å ta ”den andres” perspektiv i møte med brukere, elever og pasienter. Men utgangspunkt i disse erfaringene ønsket jeg å undersøke hvilke erfaringer og opplevelser enkeltpersoner har i møte med profesjonelle som arbeider med forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme.

Min problemstilling for masterarbeidet ble da:

Hvordan oppleves det å være gjenstand for en bekymring knyttet til radikalisering og voldelig ekstremisme?

Med utgangspunkt i problemstillingen utformet jeg også følgende forskningsspørsmål:

- *Hvordan oppleves det å være med på en slik samtale der bekymring formidles?*
- *Hvordan oppleves det av personer rundt, for eksempel venner og familie?*
- *Påvirker det opplevelsen hvordan samtalen gjennomføres og hvem som gjennomfører den?*
- *Kan en slik bekymringssamtale få utilsiktede, negative konsekvenser?*

Det er min vurdering at disse spørsmålene er sentrale i et faglig perspektiv dersom vi skal arbeide med forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme. Først og fremst kanskje av etiske grunner knyttet til personen som er gjenstand for bekymringen, men også for å gjøre et godt forebyggende arbeid som sannsynliggjør hensiktsmessige resultater av en intervensjon.

¹ Et intervju med gutten som tar utgangspunkt i den samme fortellingen er publisert i en podcast utgitt av Dansk Radio, utarbeidet av den danske forskeren Anja Dalgaard-Nielsen (<https://www.dr.dk/radio/p1/rosenkjaerprisen/terrordilemmaer-1-5>).

Perspektivet antyder ikke at man skal unngå å intervensere eller ta en slik bekymring på alvor, ei heller at voldelig ekstremisme ikke er en alvorlig samfunnsutfordring. Noe av den kritiske forskningen på feltet har nærmest avfeid radikaliserings som tema, og antyder at offentlig intervensjon på feltet primært er negativt (Bjørge & Gjelsvik, 2015). Jeg deler ikke denne oppfatningen, men tenker at dersom vi ønsker å rette offentlig innsats mot forebygging av radikaliserings, er det hensiktsmessig å fokusere på hvordan det oppleves av de som målrettes og nære andre. Det er sentralt for å ivareta personen, men også fordi vi da sannsynliggjør eller øker sjansen for resultater av arbeidet.

1.2 Formål

Hensikten med undersøkelsen er å intervjuer enkeltpersoner som har vært gjenstand for en bekymring knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme og som har blitt formidlet direkte til dem i en form for samtale eller kommunikasjon. En slik samtale eller kommunikasjon kan gjennomføres av ulike yrkesgrupper eller institusjoner, for eksempel Politiets sikkerhetstjeneste (PST), politiet, skoler, barnevernstjeneste, NAV eller egne team eller tiltak som arbeider forebyggende/intervenerende mot radikaliserings. Bekymringsfeltet knyttet til radikaliserings består dermed av en lang rekke ulike profesjoner, tradisjoner og fagfelt.

Selv om fagfeltet er sammensatt av alle disse ulike perspektivene, er det etter min mening et godt utgangspunkt å ha et psykososialt perspektiv. Pedagogikk, helsefag og sosialt arbeid blir stadig trukket fram som viktige bidrag inn i det forebyggende arbeidet mot radikaliserings (Herz, 2016), og da kan det være hensiktsmessig med både forskning og praksisrefleksjon og –utvikling fra disse fagfeltene.

1.3 Oppbygning av oppgaven

Dette masterprosjektet er bygd opp rundt gjennomføring av intervjuer med deltakere som selv har vært gjenstand for radikaliseringsbekymring(er). Første kapittel vil presentere relevant forskning og kunnskapsstatus om radikaliserings og voldelig ekstremisme generelt, men med et spesielt fokus på forebygging av radikaliserings og tidlig intervensjon. Forskning knyttet til systemer og tiltak for å håndtere bekymring blir presentert, og også noe om enkeltpersoners og gruppers erfaringer med å være gjenstand for bekymring. I andre kapittel blir metode presentert og diskutert, både knyttet til vitenskapsteoretisk kunnskapssyn, metode for

innhenting av data, refleksivitet og etiske overveielser. I tredje kapittel blir hovednarrativene fra analysen lagt fram, og drøftet opp mot relevant forskning og psykososial teori. Avslutningsvis oppsummeres hovednarrativenes betydning for et psykososialt forebyggende arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme.

2.0 Relevant forskning og kunnskapsstatus

Både lokalt i norske kommuner, nasjonalt og internasjonalt har radikaliserings og voldelig ekstremisme fått mer fokus de siste årene. Særlig har dette vært eksemplifisert i Norge gjennom fokus på enkeltpersoner som har reist som fremmedkrigere til Syria og Irak og sluttet seg til ulike terrororganisasjoner der (blant annet den Islamske staten (IS) og Nusrafronten), samt miljøer som på forskjellig vis har rekruttert og fasilitert dette.

Fenomenet rundt fremmedkrigerne – og et antall planlagte og gjennomførte terroraksjoner i Europa – har ført til at opinionen, media, akademikere og fagpersoner stiller seg spørsmålene: Hvem er disse enkeltpersonene som slutter seg til terrororganisasjoner? Hva driver dem? Hva kjennetegner dem? Hvordan er prosessen fra å være en ”ordinær” norsk ungdom til å slutte seg til IS og delta i krig og terror? Og ikke minst; hvordan kan dette forebygges og bekjempes?

I dette kapittelet vil ulike teoretiske og empiriske bidrag som søker å svare på disse spørsmålene presenteres. Først gjennom en gjennomgang av sentrale faglige begreper som radikaliserings og (voldelig) ekstremisme - og en kritikk av disse. Deretter blir teorier og systemer for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme beskrevet. Systemer og tiltak knyttet til tidlig intervensjon blir gjennomgått, og en presentasjon av psykososial teori som er relevant for problemstillingen og forskningsspørsmålene.

Litteratur og forskning om radikaliserings og voldelig ekstremisme begynner etter hvert å bli omfattende, og noen fagtemaer er av plasshensyn og relevans ikke presentert her. Dette gjelder for eksempel fenomenkunnskap om ulike ekstreme og/eller militante organisasjoner og miljøer som har fått fokus i Norge og internasjonalt, fremmedkrigere som fenomen, og forskning på terror og terrorisme. Det samme gjelder arbeidsmetodikk innen politi og etterretning mot radikaliserings, eller strukturelle og juridiske tiltak for å forebygge radikaliserings, voldelig ekstremisme og terror. Årsaksforklaringer knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme og tiltak rettet mot dette er også av plasshensyn kun kort presentert. Noe teori på mindre temaområder vil bli presentert i analyse- og drøftingskapittelet, siden det der knyttes direkte til deltakernes fortellinger og narrativer.

2.1 Ulike forskningsretninger innen radikalisering og ekstremisme

Bjørge og Gjelsvik beskriver hvordan forskningsfeltet på radikalisering, ekstremisme og terrorisme er preget av forskjellige retninger, der særlig to ytterpunkter beskrives: På den ene siden forskere som utvikler kunnskap for å bekjempe voldelig ekstremisme og terrorisme, og for å gjøre forebygging og tiltak mer effektive. På den andre siden det som ofte kalles ”critical terrorism studies”, som ofte setter kritisk søkelys på måten myndighetene bekjemper ekstremisme og terrorisme (Bjørge & Gjelsvik, 2015). Samtidig framholder de at det selvfølgelig finnes mange mellomposisjoner mellom ytterpunktene, og at det er sentralt å både ha et fokus på hvordan man utvikler gode tiltak, og samtidig ha et kritisk perspektiv.

Førde og Andersen tematiserer også denne balansegangen mellom de to ytterpunktene som beskrives i forskningsfeltet, og skriver:

”Samtidig ser vi behovet for konkret og empirisk kunnskap om hvor det «lugger» i det daglige arbeidet til de som er satt til å sette forebyggingsstrategiene ut i praksis. Ved å kombinere disse to ønsker vi både å bidra med ny innsikt om utfordringer og dilemmaer i forebyggingsarbeidet, nettopp ved å reise spørsmål ved og sette i en større kontekst både artikulerte og uartikulerte forutsetninger for dette arbeidet. Slike innsikter kan etter vår mening informere både utvikling av strategier og virkemidler i forebyggingen og den bredere diskusjonen om hvordan vi som samfunn skal forstå og håndtere ekstremisme i ulike former (Førde & Andersen, 2018, s. 37).

Selv om dette prosjektet blant annet tar utgangspunkt i kritisk teori, er det som nevnt i innledningen sentralt å også holde oppe et konstruktivt blikk på feltet. Eventuelle kritiske refleksjoner er først og fremst ment for å sikre brukere og pasienter i et psykososialt perspektiv en god praksis, ikke å nedvurdere eller kritisere yrkesutøvere, offentlige institusjoner eller systemer. Det er altså sentralt at academia og praksisfeltet opprettholder et kritisk blikk på praktisk arbeid mot radikalisering og voldelig ekstremisme, for å sikre faglig kvalitet og samtidig ivaretar individets behov og rettigheter. Det kritiske blikket bør kombineres med en anerkjennelse av radikalisering og voldelig ekstremisme som samfunnsutfordring.

Der terrorismeforskningen tidlig fokuserte på sikkerhet og beredskap med utgangspunkt i politi og sikkerhetstjenester, har fokuset gradvis de siste årene også omhandlet andre fagtradisjoner. Eksempler på dette er psykologi, pedagogikk, sosialt arbeid og helse/medisin.

Psykososialt arbeid betegner ulike deler av dette praksisfeltet, og er et fagområde som forsøker å forene de psykologiske og sosiale perspektivene i arbeid med mennesker. I tillegg vektlegger psykososialt arbeid brukerperspektiv, makt og avmakt, et subjekt- og aktørperspektiv, og motstand mot et skille mellom ”oss og dem”, mellom normalitet og det ”unormale” (Nissen & Skærbæk, 2014). Tradisjonen fokuserer også på å anerkjenne kompleksitet og anerkjenner i liten grad enkle eller endimensjonale forklaringer i møte med verden. Disse perspektivene vil videre brukes til å belyse problemstillingen, både for å jobbe for et kvalitativt faglig godt forebyggende arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, men også for å sikre etisk ivaretagelse av de som er gjenstand for en bekymring.

2.2 Begrepene radikaliserings og voldelig ekstremisme

Terroraksjonene i Madrid mars 2004 og i London i juli 2005 aktualiserte en dreining i hvordan man så på og analyserte terror som fenomen. Disse terroraksjonene rammet sivile mål i hjertet av Europa, og ble utført av landenes egne innbyggere, av enkeltpersoner vokst opp i samme byer som de utførte terroraksjonene. Mange stilte seg spørsmålet om hvordan ”en av oss” var kapabel til å gjennomføre terroraksjoner i ”våre” byer. Begrepet om ”home-grown terrorism” dukket opp, og radikaliserings begrep ble brukt for å forsøke å forklare dette (Bjørge & Gjelsvik, 2015).

Radikalisering brukes ofte for å beskrive prosessen en person går gjennom før hun/han tar i bruk politisk vold eller terrorisme – eller sagt på en annen måte: ”*What happens before the bomb goes off*” (Sedgwick, 2010). Begrepet defineres forskjellig av både forskere og offentlige instanser, og brukes og konstrueres svært forskjellig i dagligtale og media. Den norske handlingsplanen definerer radikaliserings som ”*en prosess der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål*” (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 7) – og knytter radikaliserings opp mot støtte til og aksept for bruk av vold, altså en voldelig atferd eller handling. Andre fokuserer på radikaliserings som en prosess i retning av å inneha mer ekstreme standpunkter, altså holdninger, synspunkter eller ideologier som skiller seg fra majoriteten i samfunnet. Dette samsvarer mer med hvordan

begrepet historisk sett tidligere har blitt brukt – altså for å beskrive en prosess i retning av å være mer ”radikal”.

I dagligtale vil *ekstremisme* betegne noe som er ekstremt, som er annerledes, i ytterkant eller i periferien av ”det normale”. I teoretisk sammenheng brukes det ofte knyttet til ideologier som markerer avstand fra eller motstand mot sentrale verdier i vestlige demokratier, som for eksempel ytringsfrihet, menneskerettigheter og likestilling (Bjørge & Gjelsvik, 2015). Bjørge og Gjelsvik viser hvordan ekstremisme også brukes om vilje til å bruke vold som virkemiddel for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål – noe som kobler det til den tidligere nevnte definisjonen av radikaliserings.

Den nasjonale handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme tydeliggjør denne språklige koblingen ved å bruke begrepet *voldelig ekstremisme*, som defineres som ”aktiviteten til personer og grupperinger som er villige til å bruke vold for å nå sine politiske, ideologiske eller religiøse mål” (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 7). Den norske handlingsplanen vektlegger altså i hovedsak voldelig atferd og handlinger (kriminalitet), mens for eksempel den svenske handlingsplanen har en annen definisjon av radikaliserings (*”ideologiske og religiøse aktiviteter for introduksjon av radikale forandrings i samfunnet”*) som fokuserer mer på ideologi, tro og holdninger (Lid et al., 2016, s. 45).

Radikaliseringsbegrepet er omstridt, og kritikken mot det har handlet om flere aspekter. Bjørge og Gjelsvik viser til at begrepet kan hentyde til at det å være *radikal* i seg selv er noe negativt, og framholder at viktige samfunnsendringer knyttet til likestilling, menneskerettigheter, avskaffelse av slaveri og religiøs frihet alle har oppstått som radikale endringer kjempet fram av radikale enkeltpersoner og bevegelser (Bjørge & Gjelsvik, 2015).

Noen forskere framhever at kunnskapsgrunnlaget og innsikten i prosesser knyttet til radikaliserings, ekstremisme og terror er så svakt at det rent faktisk er utfordrende å skulle utforme teoretiske modeller som beskriver radikaliserings. For eksempel mener Githens-Mazer og Lambert at ”*radicalization is a research topic plagued by assumption og intuition, unhappily dominated by ‘conventional wisdom’ rather than systematic scientific and empirically based research*” (Githens-Mazer & Lambert, 2010, s. 1). Selv om det ble skrevet i 2010, er det flere forskere som trekker fram denne utfordringen også i dag (Bjørge & Gjelsvik, 2015).

Både Sedgwick (2010), Bjørge og Gjelsvik (2015), Herz (2016) og andre kritiserer radikaliseringsbegrepet for å være normativt og politisert. Med det mener de at hva som til en hver tid er radikalt og/eller ekstremt vil være avhengig av kontekst som tid og sted, samt at begrepet brukes forskjellig avhengig av politisk ståsted og posisjon. En mulig konsekvens av dette er at radikaliserings- og ekstremisme-begrepene i større grad brukes i forbindelse med islamistisk terror, og sjeldnere i forbindelse med andre former for politisk og religiøs ekstremisme. Man kan hevde at dette igjen kan føre til økt polarisering og konfliktnivå mellom ulike grupper i samfunnet, og også påvirke dynamikken mellom ulike ekstreme retninger og grupperinger (Førde & Andersen, 2018).

I en gjennomgang av undervisningsmaterieell fra EUs RAN-nettverk (Radicalization Awareness Network), viser Mattson, Hammarén og Odenbring hvordan de mener bruken og forståelsen av radikaliseringsbegrepet fungerer reduksjonistisk ved å fokusere på individuelle årsaksforklaringer og beskrivelser av radikalisering, på bekostning av fokus på gruppe- og samfunnsnivå (Mattsson, Hammarén & Odenbring, 2016). Dette vil også være relevant i et psykososialt perspektiv, der man vil unngå enkle kausalitetsforståelser og anerkjenne kompleksitet og sammensatthet i et menneskes situasjon (Nissen & Skærbæk, 2014).

Mark Sedgwick (2010) og flere andre fokuserer på uenighet om sammenhengen mellom radikale, ekstreme eller ytterliggående standpunkt, det å argumentere for bruk av vold, støtte til andres bruk av vold om virkemiddel, og faktisk bruk av vold og/eller terror. Der radikalisering brukes om en prosess fram mot bruk av vold eller terror, ligger det implisitt en forståelse av at dersom man innehar ekstreme standpunkt ligger det en fare i å radikaliseres til en voldelig ekstremist. Denne koblingen er omstridt, og støttes i liten grad av forskning. Bjørge og Gjelsvik viser til en løs sammenheng mellom holdninger og atferd i denne sammenhengen – og ingen automatikk i at en radikaliseringsprosess ”fører” en enkeltperson i en slik retning (2015).

Radikaliseringsbegrepet er som vi har vist omstridt, og kritisert for å være upresist, normativt og kontekstavhengig. Samtidig er det et begrep som langt på vei er etablert i forskningsfeltet, media og opinionen, og som også brukes både av forskere og deltakere som refereres i dette prosjektet. Derfor betraktes begrepet som et emisk begrep – altså et begrep ”som er i bruk i det empiriske universet som undersøkes” (Førde & Andersen, 2018, s. 26). Både begrepene

radikalisering og (voldelig) ekstremisme vil bli benyttet i det følgende, men med de forbeholdene som er naturlige med utgangspunkt i kritikken som her er presentert.

2.3 Radikaliseringsmodeller og årsaksforklaringer

Siden radikalisering som skissert over fikk økt fokus som forskningsområde, har akademia studert både årsaker til radikalisering, hva som kjennetegner enkeltpersoner som gjennomfører vold og/eller terror, og eventuelt ender opp i organiserte, voldelige og ekstreme miljøer, og hvordan denne radikaliseringsprosessen fortøner seg.

Den danske forskeren Anja Dalgaard-Nielsen har samlet mye av denne forskningen som i dag er gjort på årsaksmodeller og typologier inn i tre kategorier som kan være et godt overblikk over forskningsfeltet: Hun beskriver hvordan tre retninger innen akademia viser til tre forskjellige sett av årsaksforklaringer. Den første, som hun benevner den franske, sosiologiske retningen, argumenterer for at radikalisering skjer fordi individer (og da særlig unge muslimer i Europa) forsøker å rekonstruere en tapt identitet i en verden de opplever som fiendtlig og forvirrende (Dalgaard-Nielsen, 2010, s. 799). De franske sosiologene trekker for eksempel fram sosioøkonomiske forhold, mangel på utdanning og marginaliserte boligområder som årsaksforklaringer, men viser i tillegg til mangel på en fungerende identitet som viktig årsaksforklaring. Denne forklaringsmodellen kan også vise hvorfor enkeltpersoner som ikke er sosioøkonomisk marginalisert kan radikaliseres. Dalgaard-Nielsen oppsummerer: *"a search for identity, dignity, meaning and community combined with perceived discrimination and pressure on Islam prompt a receptiveness toward the radical worldview of militant Islamism"* (Dalgaard-Nielsen, 2010, s. 800).

Den andre retningen fokuserer på teori om sosiale bevegelser (social movement theory) og nettverksteori, som kort oppsummert vektlegger betydningen av hvem du kjenner og er sammen med som avgjørende for en eventuell radikalisering. De viser hvordan radikale eller ekstreme standpunkt sprer og utvikler seg i sosiale nettverk, og hvordan gruppepsykologiske prosesser som relasjonsbygging, gruppepress og indoktrinering kan påvirke radikalisering og voldelig ekstremisme (Ibid.).

Den siste retningen Dalgaard-Nielsen trekker fram er forskere som i større grad har tatt utgangspunkt i individuelle årsaksforklaringer, og brukt empiri fra enkeltpersoner og case-

studier. Disse forskerne beskriver en lang rekke forskjellige forklaringer og motivasjoner for radikaliseringsprosesser, og viser hvordan forskjellige personer kan ha svært forskjellige roller i voldelig ekstreme grupper og organisasjoner. Petter Nesser deler voldelige ekstremister inn i fire forskjellige grupper – som alle kjennetegnes av forskjellig motivasjon; *leader*, *protégé*, *misfit* og *drifter* (Nesser, 2010). Slooman og Tillie mener det i hovedsak er tre forskjellige årsaksforklaringer; a) en søken etter mening, stabilitet og respekt, b) en søken etter et fellesskap eller c) opplevd urettferdighet eller forfølgelse av muslimer enten i Europa eller i krigsområder i Afrika eller Midtøsten (Dalgaard-Nielsen, 2010).

Ranstorp og Hyllengren oppsummerer i rapporten *Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredjeland* (2013) noen felles perspektiver knyttet til radikaliseringsprosesser. De skriver at de bakenforliggende årsakene til radikaliseringsprosesser er ”*komplekse, varierende og mangefasettete*”, og at radikaliseringsprosessen ”*er en prosess som på både det individuelle og kollektive planet er høyst kontekstuell*” (Ranstorp & Hyllengren, 2013, s. 80). De skriver også at ”*radikaliseringsprosessen ikke alltid følger en rett linje eller et visst hendelsesforløp*” (Ibid., s. 81) (Egne oversettelser). Dette er viktige presiseringer, all den tid både teoretisk baserte systemer, handlingsplaner og veiledere kan presentere relativt enkle og lineære modeller og årsakssammenhenger. I et psykososialt perspektiv gir dette gjenklang, siden man både anerkjenner dynamikken mellom det individuelle og det kollektive, mellom det psykologiske og det sosiale/relasjonelle. I tillegg vises det til et kunnskapssyn som tar høyde for at et menneskes situasjon ikke kan beskrives eller tolkes uten å ta med hvilken sammenheng eller kontekst mennesket inngår i (Nissen & Skærbæk, 2014).

Den amerikanske forskeren Randy Borum oppsummerer i artikkelen ”Radicalisation into Violent Extremism II: A review of conceptual models and empirical research” forskning om årsaksforklaringer på individ- og gruppenivå. Han konkluderer med at a) radikaliseringsprosessen skjer på bakgrunn av flere faktorer – det er ikke én årsak, b) ideologier utvikler seg i komplekse systemer som igjen henger sammen, for eksempel familiære, økonomiske, sosiale og politiske strukturer, c) det er forskjellige veier inn i radikaliseringsprosessen, og personer som deler karakteristika ender ikke nødvendigvis opp samme sted, d) radikaliseringsprosessen til voldelig ekstremisme bør sees på som en dynamisk psykososial prosess som i det minste involverer å *bli* involvert, å *være* involvert, og å *trekke seg ut* (Borum, 2011).

Bjørge og Horgan forsøker å vise sammenhengen mellom voldelig atferd og ekstreme holdninger når det gjelder radikaliserings gjennom en modell som skiller mellom radicalization/deradicalization (holdning) på den ene siden, og engagement/disengagement (vold/atferd) på den andre (Bjørge og Horgan i Bjørge & Gjelsvik, 2015, s. 16). Modellen omfatter dermed fire forskjellige grupper som i ulik grad kombinerer ”ekstreme” holdninger og vold, og viser at variasjonen kan være stor i grad av radikaliserings både knyttet til holdninger og atferd.

Det kan altså være utfordrende å identifisere én eller ett sett identifiserende faktorer, eller én ”vei” inn i radikaliserings eller voldelig ekstremisme. Det forskere i all hovedsak er enige om, er at radikaliserings foregår som en prosess – ofte også beskrevet som en prosess gjennom flere trinn eller faser, som alle kjennetegnes av forskjellige faktorer (Bjørge & Gjelsvik, 2015; Førde & Andersen, 2018).

2.4 Forebygging og tidlig intervensjon

Parallelt med det økte fokuset på radikaliserings og voldelig ekstremisme, har forebyggingen av det samme fenomenet fått økt oppmerksomhet (Førde & Andersen, 2018). I den norske handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme sies det at:

” Regjeringen ønsker en bred innsats for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. [...] Det er nødvendig med tidlig innsats fra en rekke aktører for å øke mulighetene til å lykkes i det forebyggende arbeidet. Utfordringene må møtes med kunnskap om fenomenet, om risiko- og motivasjonsfaktorer, om hva man gjør når bekymring oppstår og hvilke tiltak som kan settes inn ” (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 7).

Justis- og beredskapsdepartementet trekker altså fram viktigheten av forebygging og tidlig innsats, at tverrfaglig samarbeid er nødvendig, og at arbeidet bør være kunnskapsbasert.

Flere forskere bruker de tradisjonelle inndelingene i forebyggingsnivåer som primær, sekundær og tertiær forebygging, eller eventuelt universell, selektiv og indikativ (Lid et al., 2016). Andre presenterer modeller knyttet opp mot erfaringer med kriminalitetsforebygging, for eksempel Tore Bjørgos modell for forebygging av terrorisme (Bjørge, 2013). Også

handlingsplanen vektlegger koblingen til kriminalitetsforebygging og oppfordrer til å bygge på grunnprinsipper fra forebygging av kriminalitet. Disse prinsippene er kunnskap, samarbeid på tvers av samfunnssektorer og tidlig innsats (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 13).

Tanken og hensikten med forebygging er å avdekke og intervensjonere tidlig i en problemutvikling slik at man kan avhjelpe problemet før det oppstår i det hele tatt, eller før det utvikler seg til et mer omfattende problem. Dette har både samfunnsøkonomiske fordeler, men først og fremst er det av verdi for personen med problemet og dennes nærmeste (Befring & Moen, 2011). Samtidig er forebygging et omfattende begrep, som både brukes noe upresist og som også politisk inneholder så mange gode intensjoner at det er få som kan markere motstand mot forebygging (Giertsen, 1994). Denne diffusheten gjør det nødvendig å tydeliggjøre hva vi egentlig mener når vi snakker om forebygging – rettet mot hva, med hvilken målgruppe, på hvilken fase i en problemutvikling og så videre (Nesvåg et al., 2007).

Det finnes en rekke forskjellige modeller og nivådelinger av forebyggende arbeid, innenfor forskjellige fagområder. Radikaliseringsfeltet er slik sett interessant i et forebyggingsperspektiv fordi det både handler om volds-, kriminalitets- og terrorforebygging, men også om mer psykososialt orientert forebygging gjennom helsevesen, utdanning og sosialt arbeid (Herz, 2016). Det kan bety at i forebyggende arbeid rettet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme møtes forskjellige fagtradisjoner og forebyggingsperspektiver, med potensielle motsetninger og dilemmaer.

En av de modellene som benyttes mye i skandinavisk kontekst, deler forebyggingsnivåene inn etter intervensjonsfaser og målgrupper: *Universelt* forebyggende arbeid retter seg mot hele grupper av befolkningen, enten alle innbyggere i en by, alle elever i en klasse eller alle ansatte på en arbeidsplass. *Universelt* forebyggende arbeid tar sikte på å motvirke at et problem oppstår, uten å skille ut spesielle risikogrupper eller individer med problemer (Lid et al., 2016; Sosial- og helsedirektoratet, 2007). *Selektivt* forebyggende arbeid retter seg mot det man definerer som risikogrupper eller -situasjoner. Her vil man ta utgangspunkt i risiko- og beskyttelsesfaktorer for å gjøre en vurdering av hvilke grupper som har forhøyet risiko for at et problem kan oppstå. Spørsmålet blir da hvordan man vurderer risikofaktorer opp mot for eksempel radikaliserings, og hvordan man målretter disse risikogruppene for tiltak. *Indikativt* forebyggende arbeid retter seg mot målgrupper der problemet faktisk har manifestert seg, i en

radikaliseringskontekst for eksempel personer som gjør hatkriminalitet eller slutter seg til militante ekstreme organisasjoner (Lid et al., 2016). Indikativt forebyggende arbeid vil gradvis gå over i behandling av et problem, og denne overgangen vil nødvendigvis være uklar og flytende – siden problemet har oppstått, men fortsatt er begynnende eller moderat (Nesvåg et al., 2007).

Fordi det er utfordrende å vise at ett enkelt forebyggende tiltak på ett spesifikt nivå har direkte effekt, anbefales ofte tiltak på flere eller alle nivåer som en helhetlig forebyggende strategi rettet mot et problemområde, altså at man både har universelle, selektive og indikative forebyggende tiltak, kombinert med behandlings- og/eller rehabiliteringstiltak (Sosial- og helsedirektoratet, 2007).

Et annet relevant og kanskje enda mer praksisnært fagbegrep i denne sammenhengen, er tidlig intervensjon, som handler om å *”identifisere og starte håndteringen av et helseproblem på et så tidlig tidspunkt at problemet forsvinner eller blir begrenset med en svært liten innsats”* (Sosial- og helsedirektoratet, 2007, s. 13).

Et perspektiv om tidlig intervensjon vil plassere seg på nivåene knyttet til selektiv og indikativ forebygging, og særlig i overgangen mellom disse. Det vil da være nødvendig med kunnskap om fenomenet man ønsker å forebygge, årsaksforklaringer, risikofaktorer og tegn på problemutvikling, slik at man kan identifisere problemet på et tidlig tidspunkt, for så å gjennomføre en intervensjon (Sosial- og helsedirektoratet, 2007).

Tidlig *identifikasjon* er altså en forutsetning for tidlig *intervensjon*. Forutsetninger for tidlig identifikasjon kan blant annet være at de som skal avdekke bekymringen har tilstrekkelig kunnskap om risikofaktorer, at de ”tør” å agere på bekymringen, at de vet hvordan de skal gjøre det og hvem de kan henvende seg til med problemet. En forutsetning er også at de som er bekymret har kunnskap om og eventuelt tilgang til intervensjoner som kan settes i verk. (Sosial- og helsedirektoratet, 2007).

Tidlig intervensjonsperspektivet fordrer også et gjennomtenkt forhold til forskjellige aktørers roller i et tverrfaglig system. Man kan se for seg situasjoner der én fagperson vil følge en bekymring gjennom hele intervensjonen, men ofte vil man se for seg flere oppgaver; a) å avdekke bekymring, b) å vurdere bekymringen, c) å ta opp bekymringen og d) eventuelt

henvise til eller sette inn tiltak hvis det er ønskelig og/eller hensiktsmessig. Tilsvarende kan man se for seg at mangel på kunnskap, manglende mot eller vilje til å ta opp bekymring eller at det ikke eksisterer tiltak å sette inn vil være barrierer mot tidlig intervensjon. Andre barrierer kan være at problemet/atferden er knyttet til skyld og skam, at bekymringsområdet er diffust og utydelig, at ansvaret for identifikasjon og/eller intervensjon er spredt og at hjelpeapparatet er bygd opp på en måte som ikke legger til rette for samhandling (Ibid.).

2.5 Systemer og tiltak for håndtering av bekymring

Med utgangspunkt i et psykososialt perspektiv, og mål om tidlig identifikasjon og intervensjon, vil vi i det følgende presentere noen utvalgte eksempler på ulike systemer og tiltak som trekkes fram når forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme beskrives og organiseres. Det er lagt vekt på eksempler som er relevante for psykososial praksis, særlig gjennom et helsefaglig, pedagogisk eller sosialfaglig perspektiv, og som fokuserer på tidlig og moderat bekymring for radikaliserings og voldelig ekstremisme. For ytterligere og grundigere beskrivelser, se blant annet Bjørge & Gjelsvik (2015), Bjørge (2013), Herz (2016), Lid et al. (2016), Lombardi (2015), og Mattson, Lebedinski, Arfvidson & Johansson (2016).

Som utgangspunkt for et mål om tidlig intervensjon, ligger en *bekymring* om radikaliserings eller voldelig ekstremisme knyttet til en enkeltperson (eller også gruppe). Førde og Andersen beskriver bekymringsbegrepet noe, men påpeker samtidig at bekymring som fenomen er lite beskrevet innen forskning (Førde & Andersen, 2018, s. 39). De viser hvordan bekymringsbegrepet er hyppig brukt i den nasjonale handlingsplanen, knytter begrepet til den emosjonelle og relasjonelle sfæren gjennom bekymringens implisitte omsorg og empati, og viser hvordan bekymring konstrueres som verktøy for profesjonell intervensjon.

De viser til Neumann som har undersøkt hvordan helsesøstre forstår og bruker bekymring som profesjonsverktøy, og kobler bekymringen til forholdet mellom normalitet og avvik. Bekymring oppstår når noe avviker fra en form for normalitet, men det ligger også en usikkerhetskomponent i bekymringen. Den er ikke nødvendigvis avklart, konstatert eller ”bevist” (Lomell og Neumann i Førde & Andersen, 2018, s. 39). Forfatterne viser hvordan bekymring kan være et nyttig perspektiv inn i det sammensatte og komplekse landskapet radikaliserings og voldelig ekstremisme utgjør, og at særlig avvik/normalitet og det usikre ved bekymringen er verdt ytterligere utforskning. Avslutningsvis problematiserer Førde og

Andersen bruken av bekymringsbegrepet. De mener at bekymring i større grad kobles til det relasjonelle og individuelle, i motsetning til mistanke – og at bruken av bekymringsbegrepet slik sett kan risikere å kamuflere makt- og kontrollutøvelse, og også framstår som mer nøytralt og upolitisk (Førde & Andersen, 2018). Denne diskusjonen tematiserer også psykososiale perspektiver, ved at makt og kontroll, normalitet og avvik, samt det relasjonelle i bekymringen tydeliggjøres. I en psykososial praksisutøvelse vil det være hensiktsmessig og nødvendig med et kritisk perspektiv på hvilke begreper som brukes og hvordan disse konstrueres av både yrkesutøvere og brukere (Nissen & Skærbæk, 2014).

Den norske nasjonale veilederen for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme gir retningslinjer for hvordan man skal agere hvis man blir bekymret, oversikt over risiko- og beskyttelsesfaktorer, oversikt over tverrfaglige samarbeidspartnere, og informasjon om relevant lovverk og taushetsplikt (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015).

I tillegg går veilederen mer konkret inn i enkeltbekymringer og gir veiledning til framgangsmåte ved alvorlige bekymringer (for eksempel opp mot fremmedkrigere) og kommunikasjons- og samtalemotodikk for å ta opp bekymringer. Av tiltak som direkte adresserer radikaliserings og voldelig ekstremisme nevnes Dembra (universelt skoleprogram mot rasisme og antisemittisme), politiets radikaliseringskontakter og bekymringssamtaler, samt ulike former for mentorprogram (Ibid.).

Lid et al. har gjennomført en kartlegging av fem norske kommuners arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme (2016). De trekker fram hvordan kommunene anses av seg selv og andre aktører for å ha en viktig forebyggende rolle – både gjennom byggende arbeid og universell forebygging av radikaliserings og ekstremisme, men også innen indikativ forebygging og tiltak direkte rettet mot voldelige og ekstreme enkeltpersoner.

I kartleggingen vises det til at kommunene som tilbyder av kommunale tjenester som bolig, arbeid, opplæring, barnevern, og helse og sosial, er en viktig faktor for at sårbare enkeltpersoner har et lavt antall risikofaktorer. Dette handler ikke konkret om radikaliserings- eller ekstremismebekymring – men om det byggende arbeidet i et lokalsamfunn som sikrer befolkningen et så godt liv som mulig. Samtidig har kommunen en viktig rolle direkte knyttet til forebygging av radikaliserings og ekstremisme, gjennom egne systemer og tiltak målrettet akkurat dette utfordringsområdet (Lid et al., 2016).

Forfatterne trekker fram tiltak og systemer særlig på selektivt og indikativt nivå, rettet mot forskjellige målgrupper. På systemnivå i kommunen nevnes kompetanseheving av ansatte, rutiner for varsling av bekymring, og egne team for veiledning av ansatte og håndtering av bekymringer. Man viser til at kommunene forsøker å nå ut i befolkningen gjennom sivilsamfunnsaktører med kunnskap og informasjon, spesielt foreldre. I tillegg trekkes dialogarbeid med trossamfunn og styrking av inkluderings- og mangfoldsarbeidet fram, til tross for at dette ikke er direkte knyttet til radikaliserings eller ekstremisme (Ibid.).

Systemer for tverrfaglig samarbeid, avdekking av bekymring, varsling og vurdering av denne, samt eventuelle videre tiltak finnes i varianter i flere byer, kommuner og land. Eksempler på dette er PREVENT i Storbritannia, eller Århusmodellen og VINK fra henholdsvis Århus og København i Danmark (Frisk, Axelson, Hylén & Stier, 2017; Herz, 2016; M.-L. Johansen, 2018).

Robin Andersson Malmros har undersøkt hvordan 60 skandinaviske kommuner har utformet sine handlingsplaner mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, blant annet hvordan de definerer radikaliserings, årsaksforklaringer for hvorfor individer ender opp i voldelige ekstreme miljøer, beskriver lokal status og modeller og sjekklister for bekymringstegn. Malmros konkluderer med at variasjonen er stor i hvordan kommunene definerer og operasjonaliserer radikaliserings og ekstremisme. Han identifiserer også 66 forskjellige årsaksforklaringer for radikaliserings nevnt i handlingsplanene, blant annet ulike sosiale og kulturelle stater, psykiske tilstander og ideologiske standpunkt (Malmros, 2019).

I artikkelen "Signs of concern about Islamic and Right-Wing Extremism on a Helpline against radicalisation" (2019) beskriver Jennie Sivenbring hva slags henvendelser svenske Redd barnas bekymringstelefon for radikaliserings har fått, hvem som har vært bekymret og hva de har vært bekymret for. Artikkelen setter blant annet fokus på noen interessante forskjeller mellom hvordan man vurderer bekymring for henholdsvis høyreekstremisme og islamistisk ekstremisme. Sivenbring viser hvordan bekymring for voldelig islamisme ofte sentrerer rundt religiøs praksis og kognitive faktorer, mens bekymring for høyreekstremisme ofte utløses av at den man er bekymret for slutter seg til en ekstrem organisasjon eller praktiserer aktivisme.

Førde og Andersen beskriver landskapet av bekymringstegn som ”mangslungent” og ”uoversiktlig” – med utgangspunkt i politiets bekymringsarbeid (2018).

Personer man er bekymret for kan tilbys mentortiltak, noe som er relativt lite utprøvd i norske kommuner, men både praktisert og forsket på i dansk kontekst (Lid et al., 2016; Lindekilde, 2012). Eksempler på andre individrettede tiltak som omtales kan være ulike former for EXIT-strategier og –tiltak, som skal hjelpe personer ut av voldelige ekstreme miljøer, eller metoder rettet direkte mot samtaler og samtalegjennomføring, for eksempel politiets bekymringssamtaler/forebyggende samtaler i Norge og Sverige eller det svenske *Samtalskompasset* (Bjørge & Gjelsvik, 2015; Eriksson, Beckman & Sager, 2018; Herz, 2016; Mattsson, Arfvidson & Johansson, 2016). I norsk kontekst henvises det også ofte til det arbeidet som ble gjort på 1990- og 2000-tallet for å forebygge høyreekstreme ungdomsmiljøer (Bjørge & Gjelsvik, 2015).

Sentralt i dette prosjektets problemstilling står tidlig identifikasjon og tidlig intervensjon rettet mot radikaliseringsbekymringer. Dette handler blant annet om det å bli bekymret for en person, å vurdere bekymringen, å ta den opp på egen hånd eller formidle den til noen andre som tar opp bekymringen, og eventuelt sette inn tiltak. Både nasjonal handlingsplan (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014) og veileder (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015) beskriver dette, og blant annet Førde og Andersen (2018), Bjørge og Gjelsvik (2015), Herz (2016) og Mattsson, Arfvidson, et al. (2016) vier dette plass.

2.6 Å være gjenstand for bekymring

Så vidt vi har kunnet finne, er det relativt lite forskningsbasert kunnskap om hvordan det oppleves på individnivå å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring (Førde & Andersen, 2018; Lid et al., 2016). For å belyse pårørendeperspektivet har Førde og Andersen inkludert intervjuer med to mødre der barna har vært i kontakt med politiet på grunn av radikaliseringsbekymringer i sin rapport (2018). Intervjuene er ett av få eksempler vi har funnet der enkeltpersoner kommer til orde med sine opplevelser knyttet til radikaliseringsbekymringer.

Det er forsket noe på hvordan befolkningsgrupper, og da særlig etniske og religiøse minoriteter, opplever statlige strategier, systemer og tiltak mot radikalisering – og å bli utpekt som risiko- eller målgruppe for ulike innsatser mot radikalisering (Awan, 2012a; Brown &

Saeed, 2015; Githens-Mazer, Lambert, Baker, Cohen-Baker & Pieri, 2010; Lindekilde, 2012; Lindekilde & Sedgwick, 2012; Rousseau & Jamil, 2010).

Det er også gjort noen studier på et sekundærperspektiv til vår problemstilling, nemlig hvordan profesjonelle opplever det å skulle identifisere og intervensere mot radikaliserings og voldelig ekstremisme (Jensen & Jakobsen, 2011; Lid et al., 2016; Mattsson, 2018; van de Weert & Eijkman, 2018).

For å få innsikt i hvordan praktikere vurderer bekymring, og hvordan fokus på forebygging av radikaliserings påvirker deres arbeid gjennomførte Stine Finne Jakobsen og Steffen Jensen et kvalitativt studie der informantene blant annet var ansatte i skole, sosialtjeneste og politi (2011). De konkluderte blant annet med at betydningen av begrepene radikaliserings og ekstremisme hele tiden forhandles, og at det dermed er stor variasjon i hva som vurderes som bekymringer og hvordan disse håndteres. Samtidig skriver de at praktikere tar ansvar i å håndtere bekymringer, at de i liten grad overdriver eller krisemaksimerer, samt at de kartlegger og innhenter mer informasjon for å kunne vurdere bekymringen på en god måte (Ibid.).

Annemarie van de Weert og Quirine A. M. Eijkman skriver i artikkelen ”Subjectivity in detection of radicalisation and violent extremism: a youth worker’s perspective” (2018) at også nederlandske ungdomsarbeidere finner oppgaven om å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme utfordrende. Forskerne problematiserer i hvilken grad ungdomsarbeiderne har kompetanse og erfaring til å vurdere bekymringer, og problematiserer at mye av forebyggingsarbeidet retter seg mot ideer mer enn voldelige tendenser. De avdekker også manglende systemer for avdekking av bekymring, og mener dette primært handler om to faktorer: For det første at det er utfordrende å i praksis trekke skillet mellom en begynnende radikaliserings og voldelig ekstremisme, for på den måten å vurdere bekymring. For det andre; at ungdomsarbeiderne oftere baserer seg på egen individuell vurdering og oppfatning av situasjonen enn på kunnskapsbaserte kriterier (van de Weert & Eijkman, 2018).

2.7 Psykososialt arbeid og radikaliserings

Flere av de faglige perspektivene nevnt over knyttet til forebyggende arbeid er direkte relatert til psykososialt arbeid, og vil også delvis være hentet fra de samme fagtradisjonene knyttet til medisin, psykologi og sosialt arbeid.

Flere av publikasjonene om forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme trekker fram hvilket bidrag helsepersonell, lærere/skoleansatte og sosialarbeidere kan ha i et forebyggende arbeid mot radikaliserings. Knyttet opp mot de tidligere oppgavene eller rollene i et system for tidlig bekymring innehar disse yrkesgruppene blant annet rollen som bekymrer (den som er i kontakt med barn, ungdom, elever, pasienter, brukere med mer), vurderer av bekymring, en som tar opp bekymring og en som setter inn eller videreformidler til tiltak.

Både i handlingsplaner og forskning er offentlige arenaer og institusjoner som for eksempel barnehager, skoler, fritidsklubber og NAV trukket fram som viktige arenaer for identifikasjon av bekymring (Førde & Andersen, 2018; Herz, 2016; Justis- og beredskapsdepartementet, 2014; Lid et al., 2016). Dette har også medført en del kritikk, fordi de nevnte yrkesgruppene er skeptiske til konsekvensene av å inngå i slike bekymringssystemer. Denne kritikken har særlig vært uttalt mot PREVENT i Storbritannia, men er også aktualisert i Sverige, Danmark og Norge (Bjørge & Gjelsvik, 2015; Herz, 2016).

Lid et al. viser hvordan forebygging forutsetter at ”personene oppdages og bekymringen avklares for å vurdere nødvendige tiltak”, og at kommunen har en sentral rolle i alle disse fasene (Lid et al., 2016, s. 12). I tillegg til å kunne avdekke bekymring, har kommunalt ansatte profesjonelle ofte en relasjon til sine brukere, elever og pasienter – og vil kunne bidra i en prosess for å formidle og vurdere en bekymring. I tillegg kan man se for seg hvordan ulike kommunale tiltak – både rettet mot radikaliserings og mer generelle tiltak – kan organiseres gjennom en kommunal kontekst (Lid et al., 2016) og i et psykososialt perspektiv.

I et psykososialt perspektiv inngår en rekke ”ingredienser” som på ulikt vis til sammen kan utgjøre dette fagfeltet: Et kunnskapssyn som tar høyde for profesjonelles forforståelse og også søker å inkludere brukernes perspektiver på egen situasjon – samt inkluderer et kritisk blikk på hvilken samfunnsmessig kontekst kunnskapen inngår i og hvordan vi konstruerer virkeligheten med utgangspunkt i dette. Makt og avmakt er sentrale perspektiver, likeens viktigheten av å unngå en polarisering mellom ”oss” som normale og ”de andre” som

unormale (Nissen & Skærbæk, 2014). Herz betoner noe av det samme når han beskriver virksomme elementer i et forebyggende arbeid mot radikaliseringsarbeid. Han trekker blant annet fram behovet for å involvere pårørende og lokalsamfunnet, å fokusere på demokrati, menneskerettigheter og tilgang til velferd, å se mennesker og ikke ideologien, og kritisk og refleksivt granske egen praksis (Herz, 2016).

Med et økende fokus på psykologisk, pedagogisk, helse- og sosialfaglig bidrag på radikaliseringsfeltet vil det kunne være behov for psykososial kunnskapsutvikling. De psykososiale perspektivene supplerer og utfordrer gjeldende forskning, kunnskapssyn og praksis – men bringer også inn faglige elementer som mange er opptatt av. Eksempler på dette er å anerkjenne komplekse sammenhenger på feltet, vekting av hjelp og kontroll og sist men ikke minst; inkludere stemmene og fortellingene til ”brukerne” – de som blir gjort til gjenstand for radikaliseringsbetyrninger.

3.0 Metode

3.1 Avgrensninger

Fordi radikaliseringsbegreper som både av media, opinion og academia ilegges forskjellige meninger og fortolkninger, var det hensiktsmessig å avgrense prosjektets tematikk noe. Dette også for å avgrense teoriomfanget, og finne og rekruttere deltakere som kunne belyse problemstillingen og forskningsspørsmålene.

En del av forskningsfeltet, særlig i Skandinavia og Vest-Europa, inkluderer flere forskjellige former for politisk og religiøs ekstremisme i fagfeltet, og særlig opp mot radikaliseringsbegrepet (Bjørge & Gjelsvik, 2015; Førde & Andersen, 2018). Eksempler på dette kan være høyreekstremisme, venstreekstremisme, islamfiendtlige miljøer, forskjellige retninger av islamistiske miljøer, kristen ekstremisme og i noen tilfeller også såkalt øko-terrorisme. Som man kan se; et litt udefinert landskap av politiske og religiøse bevegelser og ideologier som i større eller mindre grad plasserer seg utenfor majoriteten, og som i større eller mindre grad bruker eller støtter vold for å oppnå religiøse, politiske eller ideologiske mål. I dette prosjektet begrenses fokuset seg til den delen av ekstremisme-feltet som ofte benevnes som militant islamisme. Det avgrenses til de miljøene og enkeltpersonene som av ulike grunner gjøres til gjenstand for en radikaliseringsbekymring, med utgangspunkt i en ekstremisme knyttet til religionen islam, islamisme som ideologi og eventuelt også støtte til eller bruk av vold som politisk, religiøst eller ideologisk virkemiddel.

I norsk kontekst kan dette bety tilknytning til miljøer som Profetens Ummah eller enkeltpersoner som har reist som fremmedkrigere til Irak og/eller Syria for å slutte seg til IS, Nusra-fronten eller andre organisasjoner klassifisert etter norsk lovverk eller rettspraksis som terror-organisasjoner (Bjørge & Gjelsvik, 2015). Utgangspunktet for problemstillingen viser at bekymringen ikke trenger å være koblet opp mot verken organiserte voldelige ekstreme miljøer eller faktisk støtte til terror eller terrororganisasjoner.

Graden av bekymring for radikaliseringsbegreper ble en annen avgrensning. Ønsket i prosjektet var å belyse *forebygging* av radikaliseringsbegreper og voldelig ekstremisme, og da viste det seg mest hensiktsmessig å fokusere på bekymringer av ikke altfor alvorlig art. I rekruttering av deltakere, utforming av problemstilling og oppsett av intervjuguide, ble det tatt utgangspunkt i bekymringer for radikaliseringsbegreper og ekstremisme som ikke omfattet personer som hadde reist

som fremmedkrigere og/eller var siktet eller dømt for hatkriminalitet eller annen kriminalitet knyttet opp mot voldelige ekstreme miljøer. Samtidig var det nødvendig at bekymringen konkret handlet om radikaliserings/ekstremisme og var av en slik alvorlighetsgrad at den ble adressert. Avgrensning forbundet med grad av bekymring vil også kunne påvirke aldersutvalget av deltakerne. Det ble ikke satt andre aldersgrenser enn gjennom vurdering av behandling av personopplysninger til Personvernombudet om forskning/NSD, der målgruppen ble definert som 16 år og oppover.

Siden jeg selv arbeider forebyggende mot radikaliserings og voldelig ekstremisme i Fredrikstad kommune, ble det naturlig av etiske grunner å ikke henvende seg til egne brukere eller i enkeltsaker knyttet til egne samarbeidspartnere.

3.2 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt

Et fenomenologisk vitenskapssyn tar utgangspunkt i menneskers subjektive opplevelse av et fenomen og vil hevde at det er denne opplevelsen og fortolkningen av den som er utgangspunkt for det menneskets ”sannhet” om fenomenet. Den ytre verdens opplevelse og fortolkning kommer dermed i bakgrunnen (Thagaard, 2013), og det blir personen som opplever situasjonen/fenomenet som står sentralt.

Hermeneutikken tar utgangspunkt i fenomenologiens fokus på personens opplevelse av situasjonen, men har et utvidet fokus på det å fortolke menneskers handlinger gjennom et ”dypere dykk” i meningsinnholdet. Med det ligger også en erkjennelse av at en situasjon kan fortolkes i flere lag eller på flere nivåer, og at meningen ikke nødvendigvis ligger synlig eller ”oppe i dagen” for verken deltakerne eller forskeren ved første øyekast (Thagaard, 2013).

Et element i dette er også å anerkjenne at meningsinnholdet påvirkes av den sosiale sammenhengen et menneske inngår i og må forstås i en større og mer sammensatt kontekst. Hvilken mening vi gir forskjellige handlinger eller fenomener vil påvirkes av hvem vi er sammen med, hvordan vi ser på oss selv, hvordan vi ser på de andre, og hvordan de ser på oss.

I hermeneutikken vil *fortolkning* dermed ha en sentral plass – nettopp fordi både deltakernes og forskerens fortolkning av både situasjonene selv og egne fortolkninger, igjen vil kunne gi en dypere kunnskap eller forståelse av fenomenet.

For å kunne gjøre en slik fortolkning er vi avhengig av et bredt utgangspunkt av kunnskap, observasjoner, fortolkninger og perspektiver – det vi ofte kaller ”tykke beskrivelser”. En tynn beskrivelse vil fokusere på det som kan observeres – en kunnskap som potensielt er lettere tilgjengelig. En tykk beskrivelse vil i tillegg ta opp i seg ”*hva de personer vi studerer, kan ha ment med sine handlinger, hvilke fortolkninger de gir, og den fortolkningen forskeren har*” (Thagaard, 2013, s. 41).

I denne sammenhengen er naturligvis forskerens egen kunnskap, egne erfaringer og perspektiver av sentral betydning – fordi det er forskerens oppgave å ikke bare beskrive det observerte, men også deltakernes fortolkninger av situasjoner. Det betyr at forskerens *forforståelse* vil kunne ha betydning for fortolkningen, noe som igjen fordrer innsikt i egen forforståelse og åpenhet om denne slik at andre igjen kan vurdere prosess og konklusjoner. Egen forforståelse i dette prosjektets sammenheng vil bli beskrevet mer konkret i detalj litt senere i dette kapittelet.

Der fenomenologien tar utgangspunkt i individets opplevelse av en situasjon, utvider hermeneutikken perspektivet til å inkludere flere nivåer av fortolkning rundt situasjonen – med utgangspunkt i det sosiale miljøet personen inngår, og også forskerens perspektiv og fortolkning. Kritisk teori utvider perspektivet enda et trinn, og beveger seg opp på samfunnsnivå i fortolkningen. Hvilken type samfunn inngår deltakeren i? Hvilke normer og regler, og hvilken kultur preger samfunnet? Hvordan påvirker dette personens, og også forskerens, handlinger og fortolkninger? Kritisk teori legger vekt på å avsløre ideologier og maktforhold i samfunnet, og har ofte et kritisk blikk på de etablerte strukturene som innehar makt og posisjoner (Thagaard, 2013). Dette er også et sentralt perspektiv i psykososial kunnskapsutvikling – der et kritisk perspektiv på etablert kunnskap og praksis inngår (Nissen & Skærbæk, 2014).

Thagaard mener også at det i et kritisk teoretisk utgangspunkt kan ligge et mål om å vurdere eksisterende samfunnsforhold eller –strukturer, og/eller si noe om hvordan disse kan eller bør endres (2013).

Dette prosjektet tar altså utgangspunkt kvalitativ metode, fenomenologisk-hermeneutisk vitenskapsteori for å belyse problemstillingen, og tar et kritisk perspektiv for å inkludere samfunnsforhold i analysen.

Thagaard bruker betegnelsen *eksplorerende studier* som et ytterpunkt innen kvalitativ forskning, som er et begrep som langt på vei kan brukes for å benevne også dette masterprosjektet. Eksplorerende studier tar utgangspunkt i en problemstilling, men denne videreutvikles, vurderes og endres underveis i prosjektet (Thagaard, 2013). I det følgende vil det bli eksemplifisert hvordan rekruttering av deltakere, temaer og målgruppe delvis har blitt tilpasset underveis.

Validitet og reliabilitet er ofte brukte begreper knyttet til forskning og kvalitet på denne. I en psykososial kvalitativ og kritisk tilnærming anses disse begrepene å tilhøre andre forskningstradisjoner, og gyldighet og pålitelighet er mer relevante begreper. For å sikre størst grad av gyldighet, vil man for eksempel benytte etablerte og beskrevne analyseprosesser, som gjennomføres systematisk. Bruk av forskningslitteratur for å kontekstualisere og drøfte data vil kunne sikre pålitelighet. Kvalitativ forskning kritiseres i blant for at resultatene ikke kan generaliseres og overføres til andre områder. Brinkmann og Kvale innvender mot denne kritikken at spørsmålet egentlig er feil stilt: Det viktige er ikke hvorvidt ”*intervjuresultater kan generaliseres globalt, men om den kunnskapen som produseres i en spesifikk intervjusituasjon, kan overføres til andre relevante situasjoner*” (2015, s. 290). De tar utgangspunkt i det de kaller en *analytisk generalisering* som baserer seg på forskerens åpne presentasjon av resultater og analyse, og gjennom dette eventuelle argumenter for generaliserbarhet. Tykke beskrivelser øker muligheten for generaliserbarhet, og det trekkes en parallell til rettssystemets juridiske vurderinger av tidligere kasus eller rettspraksis – der presisjon i beskrivelsene, mengde informasjon og multidisiplinær vurdering står sentralt i ”bevisførselen”.

3.3 Datainnsamling

For å i størst mulig grad få tilgang på *tykke beskrivelser* fra deltakerne, er semistrukturert intervju brukt som metode. Dersom det hadde vært større aktive miljøer av mennesker som var tilgjengelige og gjenstand for radikaliseringsbekymringer i Norge, kunne deltakende

observasjon vært en spennende og nyttig tilnærming. Målet om å fokusere også på tidlig identifikasjon av bekymring, altså av ikke veldig alvorlig art, gjorde det imidlertid nødvendig å forsøke å rekruttere enkeltpersoner også uavhengig av etablerte miljøer, noe som kan antas å ha vanskeliggjort rekruttering av deltakere.

Johannesen, Tufte og Christoffersen beskriver hvordan et kvalitativt forskningsintervju i større eller mindre grad er strukturert, der det beveger seg på en skala fra ustrukturert intervju med åpne spørsmål og fleksibel rekkefølge, til et strukturert intervju med fast oppbygning og svaralternativer (2016).

Semisstrukturert intervju er en intervjuform der det på forhånd er utformet en intervjuguide, men at spørsmål, rekkefølge og temaer kan endres underveis. For å belyse problemstillingen med utgangspunkt i deltakernes egen opplevelse, vil det være hensiktsmessig å ikke ha en for stram og rigid form på gjennomføring. Ved en mer fleksibel tilnærming vil det være rom for at deltakernes fortellinger ”vokser fram” underveis, med detaljer, opplysninger og fortolkninger som ellers ikke ville kommet fram.

Med utgangspunkt i problemstillingen og forskningsspørsmålene ble det utformet en intervjuguide (Vedlegg 3) med spørsmål og temaer knyttet til deltakernes *opplevelse* av å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring. Intervjuguiden starter med en presentasjon av forskeren, prosjektet og formaliteter knyttet til samtykke og deltakelse. Så kommer spørsmål om bakgrunnsinformasjon om deltakeren, både for å legge grunnlag for tykke beskrivelser, men også for å starte intervjuet med et tema som deltakerne er komfortable med å snakke om. Deretter fokuserer guiden på selve opplevelsen av situasjonen der en radikaliseringsbekymring blir beskrevet eller formidlet til den det gjelder.

Spørsmålene er en kombinasjon av åpne spørsmål som kan sette i gang fortellinger, og mer konkrete spørsmål for å sikre nok informasjon om selve situasjonen. Deretter legger intervjuguiden opp til å sette situasjonen i en større kontekst, både i tid (hva skjedde før og etter?) og som fenomen (hva er radikalisering?). Intervjuguiden avsluttes med et åpent spørsmål der deltakerne har mulighet til å legge til opplysninger de ennå ikke har snakket om.

Intervjuguiden tar høyde for at temaet for masterprosjektet er komplisert og kan være sensitivt og ømtålig for deltakerne. I tillegg var det sentralt å i så stor grad som mulig få deltakerne til å beskrive opplevelsen(e) mest mulig fritt og med egne ord.

3.4 Deltakere

Med utgangspunkt i prosjektets problemstilling og avgrensningene som skissert ovenfor var det nødvendig å arbeide langsiktig strategisk med rekruttering av deltakere. Tidlig oppstod en erkjennelse av at radikaliserings- og ekstremisme er sensitive temaer som mennesker fort vil kunne vegre seg mot å assosieres med, og at potensielle deltakere vil kunne være utfordrende å nå.

Målgruppen ble mennesker som har vært gjenstand for en radikaliseringsbekymring knyttet til det som ofte benevnes som militant islamisme. Denne bekymringen må ha blitt kommunisert til personen det gjelder, enten av den som var bekymret i utgangspunktet, eller at bekymringen er formidlet til en tredjepart som tar opp bekymringen. Av praktiske og forskningsetiske hensyn ble målgruppen begrenset til 16 år og oppover.

Utvalgsstrategier er et sentralt tema i kvalitativ forskning, altså hvem man ønsker rekruttert inn som deltakere og hvordan rekrutteringen skjer. I dette prosjektet hadde vi ikke utstrakt kjennskap til målgruppen, og heller egentlig ikke en kunnskapsbasert bekreftelse på at problemstillingen var relevant i norsk kontekst, siden opplevelse av å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring i liten grad så vidt vi kjenner til er belyst i skandinavisk kontekst.

Dermed ble rekruttering av deltakere også en prosess med samtaler med ressurspersoner og/eller portåpnere som på ulik måte hadde innsikt i tematikken og potensielle personer og miljøer. Det ble til sammen gjennomført 22 innledende intervjuer og samtaler for å kartlegge om problemstillingen var relevant og i så fall på hvilken måte, få kjennskap til personer og miljøer som kunne være relevante som deltakere, og ellers få mer innsikt i tematikken. Disse intervjuene/samtalene dannet etter hvert grunnlaget for en begynnende rekruttering av deltakere, kombinert med at informasjonsskrivet ble distribuert til ulike offentlige virksomheter og institusjoner som på ulikt hvis kunne tenkes å være i kontakt med

målgruppen. Eksempler på dette er SLT-koordinatorer², videregående skoler, oppsøkende ungdomsteam, barnevernstjenester, fritidsklubber, religiøse og politiske ungdomsorganisasjoner og trossamfunn.

Arbeid opp mot ressurspersoner og portåpnere strakk seg over en lengre periode, men en rekke forskjellige tilnærminger. Samtaler med forskere nasjonalt og internasjonalt var en interessant inngang for å få mer kjennskap til forskningsfeltet, men også forskernes inntrykk av målgruppen og potensielle deltakere. Siden forskningsfeltet er relativt nytt, var jeg også i kontakt med andre masterstudenter innenfor andre fagfelt, blant annet fra politifag, teologi og pedagogikk. Noen av disse bisto også med spredning av informasjonsskrivet for rekruttering av deltakere med utgangspunkt i sitt nettverk.

Jeg var i kontakt med journalister og forfattere som har beskjeftiget seg med feltet, også fordi de kan sitte på kontaktnett som supplerer de jeg allerede hadde tilgang på. Det samme gjelder offentlig ansatte og frivillige fra ulike trossamfunn og institusjoner.

Utvalg av deltakere ble dermed tidlig i prosessen gjort ved hjelp av *snøballmetoden* – at det ble opprettet kontakt med deltakere gjennom ressurspersoner eller portåpnere, som igjen rekrutterte nye deltakere (Johannessen et al., 2016; Thagaard, 2013). Det var et mål å både få deltakere som innehar nok felles kjennetegn til at det er mulig å se fellestrekk ved fortellingene, samtidig som de representerer litt forskjellige variabler av kjønn, alder og alvorlighetsgrad på bekymring. Utvalget i dette prosjektet kan benevnes et tilgjengelighetsutvalg, at vi rekrutterer et utvalg personer som tilhører målgruppen for deltakere og som er tilgjengelige for rekruttering (Thagaard, 2013).

Denne måten å rekruttere deltakere på har noen svakheter. For det første risikerer vi at deltakerne rekrutterer nye deltakere fra samme miljø eller krets, og at deltakerne ubevisst forsterker seg selv og sine perspektiver ved å rekruttere nye deltakere som ligner dem selv. Dette kan motvirkes ved å bruke snøballmetoden i forskjellige kretser/miljøer, og være bevisst faren for dette ved rekruttering. For det andre kan man se for seg etiske problemstillinger i forbindelse med rekrutteringen som tidligere nevnt om frivillighet og

² Kommunal rolle/funksjon innen organisering av kriminalitetsforebyggende arbeid i Norge. SLT står for Samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak.

samtykke. Dette ble løst ved at deltakerne som bisto med rekruttering bare formidlet informasjonsskriv og ga potensielle deltakere om å ta kontakt. Sist, men ikke minst, kan man se for seg at de som samtykker til deltakelse vil tilhøre grupper som er fortrolig med forskning og synes det er greit å "bli forsket på". Det kan føre til en overrepresentasjon i forskningsdata, mens andre alternative stemmer eller perspektiver ikke kommer fram (Thagaard, 2013).

Det viste seg å være svært utfordrende å rekruttere deltakere til dette masterprosjektet, noe vi også var forberedt på. Mange ressurspersoner og portåpnere bekreftet problemstillingens relevans og at det eksisterte potensielle deltakere i målgruppen, men det ble opplevd å være vanskelig å rekruttere deltakere til tross for dette. Mange av ressurspersonene opplevde problemstillingen som et litt nytt perspektiv, men også et viktig perspektiv for å kunne arbeide forebyggende mot radikaliserings- og ekstremisme.

Man kan se for seg at muslimske ungdomsmiljøer i organisasjoner og trossamfunn vil kunne ha opplevelser av å være gjenstand for radikaliseringsbekymringer. Samtidig er dette miljøer som aktivt har måttet distansere seg fra problemstillingen om radikaliserings- og ekstremisme. Det at temaet i dette prosjektet handler om radikaliserings- og ekstremisme, har nok potensielt også vanskeliggjort rekruttering. Det er mulig man ville kunne se andre resultater dersom temaet hadde vært hvordan det for eksempel oppleves å være norsk muslimsk ungdom. Bare det å være deltaker i et masterprosjekt om radikaliserings- og ekstremisme kan potensielt oppleves som stigmatiserende, særlig dersom man bruker tid og krefter på å distansere seg fra temaet allerede.

Et lite antall enkeltsaker med bekymring på lavt nivå er kjent i media. Det ble gjort forsøk på å komme i kontakt med enkeltpersoner knyttet til disse sakene, uten at det førte til at noen ønsket å delta. Gjennomgående respons i disse tilfellene var at personene som hadde vært gjenstand for bekymringen ikke ønsket å "rippe opp i saken" og "ønsket ro".

Et annet interessant funn i løpet av prosessen kom til syne i kontakt med ulike offentlige instanser. De kunne nemlig fortelle at de hadde vært bekymret for enkeltpersoner knyttet til radikaliserings- og ekstremisme, men at bekymring var formidlet politi eller PST anonymt. Derfor var det vanskelig for dem å rekruttere disse som deltakere, siden de selv ikke kjente til at den offentlige instanser hadde vært bekymret for dem. Bekymringen hadde i mange tilfeller blitt tatt opp og håndtert av politi/PST, men de var dermed ikke mulig å nå som potensielle

deltakere. Dette reiser noen spørsmål knyttet til hvordan offentlige instanser er bekymret og formidler denne bekymringen videre, en problemstilling som tas opp i drøftingen senere.

Etter en periode med utstrakt kontakt med portåpnere og ressurspersoner, ble det etter hvert rekruttert deltakere. Noen hadde hørt om prosjektet gjennom venner og bekjente, og noen ble formidlet gjennom kontakt med offentlige instanser.

Til sammen ble det gjennomført intervjuer med fem deltakere, hvorav fire av disse var direkte relevante for problemstillingen. Det ble gjennomført et uformelt første intervju med en deltaker til, men av tids- og kapasitetshensyn ble det ikke gjennomført et formelt intervju med sistnevnte. De fire utgjør deltakerne i dette prosjektet, og omfatter to kvinner og to menn, både unge voksne og voksne personer, fra forskjellige steder i Norge og med variert grad av bekymring. Alle har hatt flere opplevelser enn én knyttet til det å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring, noen har tilhørt miljøer som har vært målrettet for bekymring av offentlige instanser, andre ikke. De har forskjellig etnisk opprinnelse, men alle er født i eller har lang botid i Norge – og alle betegner seg selv som muslimer.

Alle deltakerne har opplevd å være gjenstand for bekymring for radikalisering. Noen av dem var ungdommer da situasjonene inntraff, noen var unge voksne og noen var voksne. Noen av deltakerne var tett knyttet til etablerte miljøer som har vært i politiets og PSTs søkelys, der de kjenner og har kjent og hatt kontakt med enkeltpersoner som har reist til Syria og Irak som fremmedkrigere. Andre av deltakerne har ikke egentlig hatt noen tilknytning til miljø, men har blitt målrettet for bekymring i skole eller på andre arenaer. Alle deltakerne forteller om flere hendelser der de har opplevd å være gjenstand for bekymring, noen om enkelthendelser som til sammen strekker seg over en lengre tidsakse, ofte over flere år.

Deltakerne hadde flere ulike beskrivelser av situasjoner der de opplevde seg som gjenstand for bekymring knyttet til radikalisering eller voldelig ekstremisme. Eksempler på dette er konflikter eller uenighet med profesjonelle (for eksempel lærere på skoler) rundt religiøse, politiske eller ideologiske holdninger eller standpunkt, endringer i utseende knyttet til klesdrakt (hijab, niqab) eller skjegg, konflikter på arbeidsplass med utgangspunkt i politiske eller ideologiske standpunkt, tilhørighet til militante islamistiske miljøer eller utreise fra landet. Denne typen eksempler samsvarer delvis med eksempler nevnt av politiet som

utgangspunkt for bekymring i Førde og Andersen (2018). Av anonymiseringshensyn vil ikke deltakerne eller situasjonene beskrives i detalj.

Det var kontakt med deltakerne på flere punkter i prosessen, men mest i forbindelse med planlegging og gjennomføring av intervjuene. Deltakerne valgte selv tid og sted for gjennomføring av intervjuene, og de fleste intervjuene varte mellom en og to timer. Det var nødvendig å gjennomføre intervjuene på et sted der deltakeren følte seg trygg og komfortabel, og som ga nok skjerming til at intervjuene kunne gjennomføres uten at uvedkommende fikk kjennskap til innholdet. I utgangspunktet var det lagt opp til semistrukturerte intervjuer, men flere av intervjuene nærmet seg nok ustrukturerte intervjuer i form og innhold. Flere av deltakerne var engasjerte og virket fornøyd med å få fortalt ”sin historie”, noe som gjorde at det bare var nødvendig med noen få oppklarende spørsmål innimellom. Det gjorde også at flere av deltakernes fortellinger ble lange og sammenhengende historier med innslag av situasjonsbeskrivelser, refleksjoner, utbrudd og humor underveis.

Det har vært kontakt med flere av deltakerne i etterkant av intervjuene og de har alle fått tilbud om å få transkriberingen av sine intervjuer.

3.5 Etikk og forforståelse/refleksivitet

Ved å rekruttere deltakere til dette masterprosjektet og gjennomføre intervjuer med dem, med utgangspunkt i egne erfaringer knyttet til radikaliserings og ekstremisme, tematiseres en rekke etiske problemstillinger.

Både Thagaard (2013) og Johannessen et al. (2016) trekker fram tre sentrale forskningsetiske prinsipper som kan oppsummeres som a) deltakerens rett til selvbestemmelse (blant annet gjennom informert samtykke), b) deltakerens rett til privatliv og konfidensialitet og c) bevissthet rundt konsekvenser for deltakeren av å delta, og forskerens ansvar for å unngå skade. Prinsippene beskrives også i Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, 2016) og Kvale og Brinkmann tar utgangspunkt i de samme tre temaene, men legger også til bevissthet rundt forskerens rolle som et fjerde etisk tema (2015).

3.5.1 *Selvbestemmelse og samtykke*

Sentralt i forskningsetikken står retten til autonomi og selvbestemmelse. Konkret i et masterprosjekt som dette kan det handle om samtykke til å delta, men også til å trekke seg fra deltakelse. Et fritt samtykke er et samtykke som er avgitt uten noen form for press, og der deltakeren kan trekke seg uten at dette får negative konsekvenser. Et informert samtykke handler om at deltakeren får tilstrekkelig informasjon om prosjektet til at hun/han kan ta stilling til deltakelse, og at denne informasjonen er forstått.

For å ivareta informasjonsbehovet ble det tidlig i prosjektet utformet et informasjonsskriv (Vedlegg 2) til eventuelle deltakere eller andre personer som kunne bidra med rekruttering. Informasjonsskrivet inneholdt informasjon om forskeren, om problemstilling og tema, samt kontaktinformasjon ved interesse for deltakelse. Frivillighet og anonymisering ble ekstra vedlagt i informasjonsskrivet.

For å sikre reell selvbestemmelse og fravær av press, ble det lagt opp til en delvis ”passiv” rekrutteringsprosess. Informasjonsskrivet ble spredt via portåpnere, slik at deltakerne selv på eget initiativ kunne ta kontakt hvis de ønsket å delta. Dette ble også gjort der deltakerne ble rekruttert direkte, da ved at de fikk med seg informasjonsskrivet og bedt om å tenke seg om, før de eventuelt tok kontakt dersom de var sikker på at de ønsket deltakelse. Der deltakere ble forsøkt rekruttert, men takket nei – ble de ikke spurt flere ganger.

Ved rekruttering av deltakere ble også ulike profesjoner og offentlige institusjoner involvert, med et utgangspunkt om at disse var i kontakt med potensielle deltakere fra målgruppen, og at de kunne formidle kontakt. I en slik situasjon kan vi se for oss at deltakere kan oppleve et press på deltakelse, gjennom at en profesjonell de har kontakt med oppfordrer dem til å delta. Profesjonelle som bistod med rekruttering fikk derfor beskjed om å kun gi ut informasjonsskrivet og overlate til personen selv å ta kontakt med masterprosjektet for deltakelse.

I forkant av prosjektet ble det vurdert å ikke benytte seg av politiet til rekruttering av deltakere, av samme grunn. Dersom man er involvert med politiet, vil det kunne oppleves som press på deltakelse hvis en polititjenestemann eller –kvinne oppfordrer til deltakelse i forskningsprosjekt. På grunn av vanskeligheter med rekruttering av deltakere underveis, ble det imidlertid forsøkt et formelt samarbeid med politiet. Et slikt samarbeid ble søkt om, men

fikk avslag. Denne problemstillingen hadde man måttet arbeide konkret og målrettet med for å unngå eventuelt opplevd press på deltakelse.

Thagaard problematiserer hvor mye informasjon man gi om et forskningsprosjekt uten å påvirke de kvalitative resultatene, og dette ble også her en relevant problemstilling. Etter hvert som rekruttering av deltakere og intervjuer ble gjennomført, ble noen temaer knyttet til problemstillingen aktualisert. Både i informasjonsskrivet og også i den muntlige informasjonen til deltakeren i forbindelse med intervju, ble beskrivelsen av problemstilling holdt til et minimum. Dette for å unngå at deltakerne ble påvirket før intervjuet, men også for å få fram deres egen opplevelse av situasjonen.

I forkant av gjennomføring av hvert intervju ble informasjon knyttet til samtykke, taushetsplikt, frivillighet og mulighet til å trekke seg gjentatt – og også minnet på i etterkant av intervjuet.

3.5.2 Privatliv og konfidensialitet

Gjennom rekruttering av deltakere og gjennomføring av intervjuer vil dette prosjektet omhandle sensitive personopplysninger om deltakerne. Kjennskap til private forhold, religiøse og politiske standpunkt, kontakt med ulike hjelpetjenester (NAV, barnevern, skole, politi og PST) og egne erfaringer og opplysninger kan alle være av sensitiv art.

Det krever nennsomhet og omtanke i gjennomføring av intervjuer og annen kontakt med deltakerne, og stiller krav om anonymisering av data underveis i prosessen.

Det ble sendt inn meldeskjema til personvernombud ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD) og prosjektet ble vurdert av NSD til å ikke være melde- eller konsesjonspliktig etter personopplysningslovens §§ 31 og 33. Det tas utgangspunkt i at det ikke samles inn og behandles personidentifiserbare opplysninger – og at all data anonymiseres fortløpende.

Det har vært kontakt med NSD i løpet av prosjektperioden, og alle råd og krav om innhenting og behandling av data er fulgt.

Opptak av intervjuene ble etter råd fra NSD gjennomført med analog diktafon, og destruert i etterkant av transkribering. I transkriberingen ble alle personopplysninger eller annen data som kunne identifisere deltakeren utelatt. Det finnes ingen oversikt eller liste over deltakerne.

Det å ha vært gjenstand for en radikaliseringsbekymring er i seg selv en opplysning av sensitiv karakter, og deltakerne vil kunne være opptatt av at denne informasjonen ikke blir kjent av andre. Det betyr at det har vært helt nødvendig å ha en bevissthet rundt anonymisering i alle ledd av prosjektet, noe som for eksempel inkluderer kommunikasjon med deltakerne, valg av sted og tid for intervju, og anonymisering av transkribering av intervjuene.

En helt konkret utfordring oppstår når deltakernes opplevelser skal presenteres i analysen av materialet, samt i beskrivelse av deltakerne (Thagaard, 2013). Noen variabler er sentrale for å kunne plassere deltakernes opplevelser i kontekst. Eksempler på slik kan være kjønn, alder og andre personopplysninger. Norge er et lite land, og det vil kunne være mulig for enkeltpersoner med kjennskap til fagfeltet og miljøene å identifisere enkeltpersoner gjennom disse variablene og hva deltakerne sier.

I dette prosjektet er det derfor valgt å ikke presentere deltakerne hver for seg, men gi en samlet presentasjon som beskriver variasjon i alder, kjønn, grad av bekymring med mer. Dermed forsvinner noe av muligheten for leserne til å vurdere de forskjellige deltakernes opplevelser, men dette er en forutsetning for reell anonymisering av deltakerne. Det betyr også at enkelte situasjoner eller fortellinger fra deltakerne har måttet bli utelatt fra materialet, siden det vil medføre identifikasjon av deltakeren eller andre rundt.

I et slikt prosjekt har det også vært nødvendig å ta hensyn til privatliv og konfidensialitet på vegne av deltakernes venner og familier, som delvis også opptrer i fortellinger.

3.5.3 Konsekvenser for deltakeren

Det å være med i prosjektet skal ikke medføre negative konsekvenser for deltakeren. Dette handler for eksempel om at anonymitet må ivaretas slik at ikke deltakeren identifiseres, og dette medfører konsekvenser for hun/han, dennes venner eller familie. I tillegg kan man se for seg at et intervju vil kunne bringe fram vanskelige følelser knyttet til opplevelsen, og at dette må ivaretas både i intervjusituasjonen og i etterkant.

Noen av deltakerne vil ha kunnet vært del av miljøer der det har foregått kriminelle handlinger, og vil kunne implisere både seg selv og andre i en slik situasjon. Forskerens taushetsplikt og unntak fra denne (opplysningsplikt) ble presentert for deltakerne i forkant av intervjuet slik at man skulle unngå å komme i en slik situasjon.

3.5.4 Forskerens rolle

Kvale og Brinkmann tematiserer flere aspekter ved forskerens rolle i et etisk perspektiv. Viktigst er kanskje forskerens integritet, siden denne er avgjørende både for kvaliteten på forskningen og de etiske vurderingene og avgjørelsene som tas underveis i prosjektet (2015).

De tar også opp empati som sentral egenskap i gjennomføring av kvalitativ forskning (Ibid. , s. 109) – der nær og god kommunikasjon, sosiale ferdigheter, evne til empati og nærhet, og relasjon til deltakeren tenkes å kunne gi tykkere beskrivelser og mer kvalitativ data. Samtidig kan en slik relasjon blir for ”nær”, og både skape illusjoner hos deltakeren om hva slags relasjon dette er, og også påvirke hvilken informasjon deltakeren gir og på hvilken måte.

Egen erfaring fra brukerrettet arbeid på sensitive områder fra tidligere har vært en fordel opp mot dette. Det å ”sjonglere” nærhet og distanse i kontakt med deltakere og i intervju er sentralt, og også å inneha kommunikative ferdigheter og verktøy i samtalen.

I tillegg til de forskningsetiske prinsippene knyttet til forskerens rolle som beskrevet over, er også forskerens forforståelse et sentralt tema både knyttet til kvaliteten på forskningen og etikken i den.

3.6 Forforståelse

Som mennesker møter vi verden med en *forforståelse*. Dette kan være verdier, erfaringer, perspektiver og oppfatninger, og alle disse påvirker bevisst og ubevisst hvordan vi ser og fortolker virkeligheten. Som forskere blir vi også preget av den samme forforståelsen, gjennom å påvirke både *hva* vi observerer og *hvordan* vi velger ut og vurderer observasjonene (Johannessen et al., 2016, s. 35). Dette skjer i flere faser i prosjektet, gjennom valg av problemstilling og formulering av denne, utforming av intervjuguide, rekruttering av

deltakere, gjennomføring av intervjuer, transkribering, analyse og drøfting av forskningsresultatene.

Relatert til forforståelse er *forskerrefleksivitet*, det at man som forsker er bevisst og reflekterer over hvordan man påvirker alle deler av forskningsarbeidet gjennom egen forforståelse, rolle og posisjon i samfunnet (Langdridge, 2007).

Innen vårt vitenskapsteoretiske perspektiv, med utgangspunkt i fenomenologisk-hermeneutisk teori, anerkjennes forskerens rolle og påvirkning på arbeidet – i motsetning til en frakoblet og distansert forsker som står ”på utsiden” og observerer et fenomen. Denne påvirkningen er ikke mulig å fjerne som faktor, men for å sikre kvalitet på forskningen og etisk ivaretagelse av deltakerne, er det nødvendig å være bevisst og reflektere over dette.

Min forforståelse av både tema og problemstilling er knyttet til min erfaring og mine ulike roller. Som pappa og ektemann er jeg opptatt av å leve i et trygt nærmiljø, lokalsamfunn og land – noe som selvfølgelig vil påvirkes av framvekst av ekstreme organiserte grupperinger og også terroraksjoner i Norge og verden.

Som fagperson med både teoretisk kunnskap og praktisk erfaring fra forebyggende arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme har jeg også en forforståelse som preger masterprosjektet. Problemstillingen har interessert meg i mange år – også knyttet til hvordan det oppleves å være gjenstand for andre former for bekymringer, for eksempel ungdom og rus. Utgangspunktet for valg av problemstilling var konkrete erfaringer med å skulle legge fram bekymring om radikaliserings for ungdommer og foresatte, og at det opplevdes som en utfordrende situasjon for alle involvert. Dette kan prege forståelsen av deltakernes historier.

I tillegg vil bildet eller narrativet om ”den radikalisererte” også kunne prege forforståelsen. Gjennom eget arbeid, men kanskje særlig gjennom media, fag- og skjønnlitteratur er vi på forskjellig vis eksponert for en fortelling om hvordan er person som er radikaliseret eller er i en radikaliseringsprosess ser ut, oppfører seg, hva hun eller han mener og hvordan samfunnet bør møte denne eller disse personene.

Som barnevernspedagog går jeg inn i radikaliseringsfeltet med et hjelper-perspektiv, og med sosialpedagogikken som fagideologi. Det gjør at jeg nok plasserer meg faglig mer med fokus

på hjelp, bistand og forebygging enn beredskap, avverging og sikkerhet, og med et utgangspunkt i at de fleste mennesker uavhengig av posisjon og situasjon, kan trenge, ønske og bør få hjelp eller bistand. Forskningsprosjektet RADISKAN, som dette masterarbeidet er en del av, lener seg på mange av de samme tradisjonene³. Disse perspektivene vil også kunne påvirke hvordan jeg vurderer radikaliserings og ekstremisme som fenomener, og hvilke årsaksforklaringer man fokuserer mest på.

Min posisjon i samfunnet som etnisk norsk, hvit mann fra sosioøkonomisk middelklasse kan påvirke min forforståelse, og også hvordan jeg møter og blir møtt av deltakerne. Ett av mange eksempler kan være min egen vanskelighet med å sette meg inn i hvordan diskriminering og islamofobi oppleves av muslimsk ungdom, eller hvordan det oppleves å bli kategorisert som ”ekstremist”.

Innsikt i egen forforståelse og posisjon blir ekstra viktig når man studerer sårbare og utsatte personer og grupper, særlig på områder der det er lite forskning fra før som kan nyansere eller utfordre egne funn. I et hermeneutisk og kritisk perspektiv vil refleksivitet etisk sett være helt avgjørende, for at ikke egne fortolkninger på vegne av deltakerne blir (for) påvirket av egen rolle og forforståelse (Langdridge, 2007).

3.7 Analysemetode

Intervjuene ble transkribert fortløpende i perioden med feltarbeid, og analysen ble gjennomført med utgangspunkt i et rammeverk utviklet av Lilliana del Busso med utgangspunkt i Darren Langdridges teorier om kritisk narrativ analyse (Walle & Del Busso, 2018).

Analysen er delt opp i seks delvis overlappende faser. I første fase leses deltakernes historier, og man reflekterer over de første inntrykkene med utgangspunkt i en kritisk fortolkning. Hvilke assosiasjoner får vi og hvorfor? I andre fase identifiseres konkrete opplevelser som deltakerne forteller om – og man reflekterer over hvordan disse hendelsene har vært å oppleve og erfare. Fokus her vil være på hvilken betydning deltakerne gir hver situasjon, og hvordan denne situasjonen oppleves. Tredje fase fokuserer på å identifisere temaer i hvert enkelt intervju – og på tvers av deltakernes intervjuer. Hva er de opptatt av? Er det noen fellestrekk?

³ For mer informasjon om RADISKAN, se Sandrup, Weiss, Skiple og Hofoss (2018)

I fjerde fase vil man se etter hovedfortellinger eller -narrativer som går igjen i flere av intervjuene – for eksempel en opplevelse, tilstand eller følelse som går igjen i flere av deltakernes fortellinger. I femte fase ser vi på hvordan deltakerne konstruerer seg selv i narrativene – hvem er de i situasjonen? Og hvorfor beskriver de eller ser seg selv på denne måten – hvilken funksjon har det? I sjette og siste fase ser vi på deltakernes fortellinger i en mer overordnet samfunnskontekst. Hvordan påvirker og påvirkes deltakernes fortellinger av rådende politiske, sosiale og kulturelle forhold, og er det også her maktforhold som bør belyses?

Dette rammeverket for analyse tar høyde for at deltakerne ikke bare er individer for seg selv, men inngår i komplekse samspill med andre mennesker rundt seg og samfunnet som helhet. Forskerens posisjon som fortolker blir også tematisert, gjennom fokus på refleksivitet i løpet av hele forskningsprosessen (Langdridge, 2007).

Gjennom analysen er to hovednarrativer identifisert. Det første hovednarrativet er kalt *det mistenkte objektet*, og viser hvordan deltakerne opplever seg som et objekt for radikaliseringsbekymringen, med ingen eller liten mulighet til å agere eller påvirke egen situasjon. I tillegg betoner dette hovednarrativet det å være mistenkt for noe, knyttet opp til det uklare eller opplevd urettferdige i hva man er mistenkt for .

Det andre hovednarrativet er kalt *det engasjerte subjektet*, og illustrerer hvordan deltakerne beskriver og opplever seg selv som engasjerte, samfunnsinteresserte mennesker med integritet – i utgangspunktet og også i en situasjon der noen er bekymret for dem knyttet til radikalisering. Narrativet viser også deltakerne som handlende subjekter - der de handler og påvirker verden rundt seg, både generelt i livene sine, men også for å håndtere egen situasjon knyttet til radikaliseringsbekymringen. En analyse av deltakernes fortellinger og ytterligere presentasjon av hovednarrativene vil bli drøftet i neste kapittel.

4.0 Analyse og drøfting

Som tidligere nevnt ble det identifisert to hovednarrativer gjennom analysen av deltakernes fortellinger om opplevelsen av å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring. Disse to hovednarrativene er kalt *det mistenkte objektet* og *det engasjerte subjektet*, og vil bli ytterligere presentert og drøftet i det følgende.

4.1 Det mistenkte objektet

Gjennom intervjuene får vi innblikk i en rekke forskjellige opplevelser eller hendelser knyttet konkret opp til opplevelsen av å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring. Alle deltakerne beskrev følelsen av å være mistenkt eller målrettet for en bekymring – og hvordan denne bekymringen gjør at de føler seg plassert utenfor normalen eller utenfor fellesskapet. I tillegg til det å være mistenkt, betoner flere av deltakerne på ulikt vis opplevelsen av å være et objekt, eller som tidligere nevnt; gjenstand for en radikaliseringsbekymring. Et objekt har ingen påvirkning på egen situasjon, er uten egen vilje og kan håndteres av utenforstående. Opplevelsen av maktesløshet og å miste kontroll på situasjonen er gjennomgående for alle deltakerne.

En deltaker beskriver en situasjon der politiet kommer til skolen hennes slik:

”De [politiet] spurte om navna våre alle sammen. Det var en [politi]dame, etterpå – plutselig hun bare «[Du heter] [jentas navn], ikke sant?» Og jeg bare: ”Hvordan huska du navnet mitt så fort?” [...] Jeg bare fikk sjokk. Hvordan vet hun navnene mine så fort? Vi satt 20 folk der liksom, og så vet hun navnet mitt [...] og jeg bare, da: Å-å!”

Jenta beskriver hvordan hun i situasjonen opplevde seg som annerledes enn de fleste andre jentene i gruppa, og hvordan hun ble stresset og bekymret over at politiet kjente til og målrettet henne.

Senere beskriver hun den innledende kommunikasjonen med PST når de tar kontakt for å formidle bekymringen for henne:

”Jeg fikk [hjerte]dunk – bare å-å! Nå skal jeg rett i fengsel. Jeg hadde ikke gjort noe galt, men var bare en aktiv person. Og jeg tenkte at nå skal jeg i fengsel og [...] at jeg kommer aldri til å få meg jobb, utdanning – at jeg skal råtne i fengsel”.

Jenta ble overrasket over mistanken som ble kommunisert til henne, og fryktet konsekvensene.

Det som utløste selve bekymringen er ulikt for de forskjellige deltakerne. Eksempler kan være religiøse eller politiske ytringer som oppfattes å være ekstreme, uttalt støtte til ytterliggående religiøse og/eller politiske organisasjoner, uttalt støtte til IS eller andre terrororganisasjoner, eller det å tilhøre miljøer eller kjenne personer som det allerede er knyttet bekymringer til.

Alle deltakerne har på ulike vis markert seg utenfor en samfunnsnorm, enten gjennom politiske ytringer, tilhørighet til marginale miljøer, eller med en religiøs praksis som skiller seg i noen grad fra det vanlige. Ingen av dem har imidlertid slik de forteller om i intervjuene gjort noe som er ulovlig, og ingen av dem er tiltalt eller dømt for lovbrudd knyttet til radikaliserings. En av deltakerne forteller om usikkerheten knyttet til om kontakten med politiet ble kjent når de gjennomførte møter eller treff:

”Så var det noen forskjellige som pleide å ringe meg og hente meg fra skolen. Det var litt skummelt, men de kom ikke med politibil, de var jo siviler [sic]. Men jeg tenkte liksom: Hva skal folk si nå?”

Jenta er bekymret for at andre på skolen skal få kjennskap til kontakten, og bekymret for de sosiale konsekvensene dette kan få.

Dette paradokset er det flere av dem som trekker fram – at de ikke har gjort noe ”galt”, men har gjort handlinger eller kommet med ytringer som de mener er innenfor forsamlings-, ytrings- og religionsfriheten – men som igjen fører til oppmerksomhet fra offentlige instanser. Dette kan være skole, barnevern, politi, PST eller andre. Noen av deltakerne problematiserer dette – at det som har ført til bekymringen i seg selv verken er et lovbrudd, og heller ikke slik de ser det en forløper til radikaliserings eller voldelig ekstremisme.

Felles for flertallet av deltakerne er at de problematiserer selve grunnlaget for bekymringen, fordi de mener de ikke har gjort noe galt, og at det ikke egentlig er grunn til bekymring. Det de har sagt eller gjort som har utløst bekymringen er innenfor lovverket, og de har heller ikke hatt intensjon om å gjøre noe ulovlig, for eksempel reise til Syria for å slutte seg til IS.

En deltaker beskriver en situasjon der han i en samfunnsfagtime ender opp i en konflikt med en lærer. Utgangspunktet var en opphetet diskusjon om islam som religion, og der læreren hevdet at islam var en religion i stor grad preget av vold. Eleven reagerte sterkt, diskusjonen eskalerte og handlet etter hvert også om dødsstraff, bruk av vold og militærmakt i krig og hendelser knyttet til krigssituasjoner i Midtøsten. Situasjonen førte til at eleven i etterkant hadde samtaler med både kontaktlærer og ledelsen på skolen, med utgangspunkt i en bekymring for at eleven argumenterte for bruk av vold og dødsstraff. Eleven beskriver dialogen med kontaktlærer som god, de kjenner hverandre fra før og har en god relasjon.

”[Kontaktlærer], han vet hvordan man snakker. [Kontaktlærer] snakker på en måte som det går ikke an å bli sur på han, fordi han er så flink. Jeg sa til han at han læreren [læreren han var i konflikt med] der – jeg synes at han sier ting og gjør at ting blir urettferdig – på grunn av at klassen som ikke vet noe om islam, de kan få et annet bilde på grunn av hva han læreren sier.”

Eleven beskriver en klasseromssituasjon med maktforskjell mellom ham selv og læreren, en opplevelse av å miste kontroll på situasjon. I etterkant av situasjonen forteller han om en oppfølgende samtale med skolens ledelse der samtalen blant annet dreide seg om dette med dødsstraff og bruk av vold, og hvor han opplevde seg møtt; *”som om jeg skulle vært en gammel marinesoldat, skjønner du hva jeg mener?”*

Flere av deltakerne beskriver på litt forskjellige måter hvordan de opplever å miste autonomi, miste kontroll på situasjonen og også at de i større grad blir et objekt som skal vurderes. En av deltakerne beskriver en oppfølgingssamtale med PST slik:

”Jeg møtte tre personer, en er politi og den andre er psykolog og den andre, jeg vet ikke. De studerer deg, leser deg – jeg vet ikke... Jeg blir stressa når det var en dame som bare stirret på meg og noterer alt jeg sier”.

Alle deltakerne beskriver situasjoner der radikaliseringsbekymringen får konsekvenser for nære personer rundt dem. Eksempler på dette er foreldre, søsken, barn, andre slektninger og/eller venner.

Noen av deltakerne beskriver følelsen av å være annerledes, på utsiden av samfunnet eller ”støtt ut i kulden” som en konsekvens av bekymringen – og at dette også kan få konsekvenser for familie og venner. Flere av deltakerne beskriver hvordan offentlige institusjoners arbeid har ført til at venner har tatt avstand, enten av taktiske grunner for å ikke bli assosiert med deltakeren og selv bli målrettet for bekymring, eller at de tar avstand på grunn av bekymringen i seg selv. Dette gjelder særlig etter kontakt med politi og/eller PST, som i noen av deltakernes historier har tatt kontakt med andre rundt, både for å innhente informasjon, men også i noen tilfeller for å advare mot kontakt med deltakeren.

Noen av deltakerne beskriver hvordan de negative konsekvensene for familien ble en av grunnene til at de trakk seg vekk fra den radikalisererte vennekretsen, for eksempel en deltaker som sier:

”Jeg var jo skremt, liksom – jeg var skikkelig skremt. Jeg sletta alt [...] jeg gidder ikke være med på dette liksom – jeg vil ikke ha trøbbel. Jeg vil ikke skape kaos for familien min”.

Eksempelet over viser at dette vil kunne være et svært sentralt tema når man vurderer ulike intervensjoner rettet mot enkeltpersoner ved bekymring for radikalisering og ekstremisme. Tilhørighet til ekstreme miljøer kan i seg selv føre til marginalisering og distanse til majoritetssamfunnet eller normalen. I et forebyggende perspektiv vil det kunne være en strategi å arbeide seg tilbake ”mot majoriteten” og man kan se for seg at en situasjon der venner og/eller familie trekker seg unna vil kunne være kontraproduktivt. En av deltakerne sier:

”Det er klart at når dine nærmeste blir fora med den typen informasjon, så er jo PST med på å bryte ned nettverket rundt deg. Dine nærmeste – når de begynner å ta fra deg de nærmeste rundt deg, er det klart at de er med på å bryte ned folk”.

Et annet element som går igjen i dette hovednarrativet er opplevelser av diskriminering, og hvordan radikaliseringsbekymringen får konkrete og faktiske konsekvenser for livene til deltakerne, og også for familie og venner.

Flere av deltakerne beskriver opplevelser og hendelser i livet sitt knyttet til forskjellsbehandling, diskriminering, rasisme og islamofobi. Opplevelsene knyttes ofte opp mot følelsen av å være utenfor, annerledes, ikke ønsket eller ekstrem. I tillegg viser flere av deltakerne til at radikaliseringsbekymringen og kjent status eller identitet som ”en radikaliseret” har ført til alvorlige konsekvenser knyttet til diskriminering på arbeids- og boligmarkedet. Eksempler på dette er utfrysing på arbeidsplass, eller det å ikke få en jobb man har søkt på, etter at en tidligere radikaliseringsbekymring blir kjent. Noen av deltakerne beskriver også situasjoner der tidligere kontakt med politi og PST har ført til avhør, ekstra kontroller og voldsomt ubehagelige situasjoner med utenlandsk etterretning i forbindelse med reise utenlands, både for en selv og også for familiemedlemmer.

Noen av deltakerne opplever seg mistenkeliggjort og også målrettet på grunn av etnisk, religiøs eller politisk tilhørighet. En av deltakerne opplevde at skolen var bekymret for ham i forbindelse med et ferieopphold i foreldrenes hjemland. Han eksemplifiserer opplevelsen slik i forbindelse med samtale om diskriminering og forskjellsbehandling:

”Hadde ”Anders” reist til Irak så hadde det bare vært kult. For da hadde han vært turist og skulle sett hvor fint Najaf er. Ikke sant, for det er Anders. Men hadde Hassan eller Ali dratt til Irak, da er han terrorist – da hadde han dratt for å bombe seg sjæl”.

Flere av deltakerne har historier om diskriminering som tar mye plass og som vekker følelser, både fra skole, arbeidsliv, lokalsamfunn med mer. Diskrimineringen de beskriver har fått store konsekvenser i livet deres, og knyttes ofte til etnisitet og/eller religion (islam). Selv om flere har opplevelser av diskriminering før radikaliseringsbekymringen var et faktum, beskriver de fleste av deltakerne situasjoner der statusen som ”radikaliseret” eller ”ekstremist” forverret diskrimineringen og konsekvensene av denne.

At systemer og tiltak mot radikalisering og ekstremisme har eller kan ha en diskriminerende effekt og oppleves rasistisk eller islamofobisk, er et kjent tema innen fagfeltet. Særlig i Storbritannia var dette tidlig et tema, i og med at avdekkings- og tiltakssystemet PREVENT

fikk utstrakt kritikk for å målrette voldelig islamistisk ekstremisme framfor andre former, og for å gå langt i å mistenkeliggjøre muslimer som religiøs minoritetsgruppe (Awan, 2012b; Choudhury & Fenwick, 2011; Lakhani, 2012; O'Toole, DeHanas & Modood, 2012).

Også i Skandinavia har dette vært et tema, for eksempel har Lasse Lindekilde og Mark Sedgwick har kartlagt hvilken effekt dansk antiradikaliseringstrategi har hatt på den danske muslimske befolkningen. De skriver blant annet at strategien kan ha bidratt til å konstruere danske muslimer som en "suspect community", og at en utilsiktet negativ konsekvens kan ha blitt økt frustrasjon knyttet til enkelte tiltak og begrensning i ytringsfrihet for aktører som frykter å bli anklaget for ekstremisme (Lindekilde, 2012; Lindekilde & Sedgwick, 2012).

Flere av deltakerne beskriver en avstand mellom dem selv og majoritetssamfunnet, også før radikaliseringsbekymringen oppstår. Vi kan se for oss at fortellingene om diskriminerings situasjoner bekrefter og forsterket følelsen av utenforskap, og også polarisering mellom en selv og staten eller samfunnet. Budskapet til mange av de militante islamistiske organisasjonene baserer seg også på en retorikk om at det ikke er mulig å leve som en "ordentlig" muslim i Vesten, og at staten overvåker, diskriminerer og forfølger muslimer som minoritet. I den grad radikaliserings tiltak bidrar til å bekrefte dette bildet, kan de fungere kontraproduktivt. Dette gjelder både på individ-, gruppe- og samfunnsnivå.

Dette eksemplifiseres også av Førde og Andersen i beskrivelse av politiets bekymringssamtale. Samtalen er i utgangspunktet frivillig, men bare det å bli invitert eller bedt om å stille i en samtale med politiet kan skape motstand. En informant i deres undersøkelse nevnte at: "innkalling til en bekymringssamtale hos politiet hadde potensial til å forsterke det hun kalte konspirasjonsteorier hos personer i en radikaliseringsprosess eller tilknyttet ekstremistiske grupper" (Førde & Andersen, 2018, s. 156).

Deltakernes opplevelser knyttet til det å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring er i hovedsak negative, enten fordi de mener at bekymringene er helt grunnløse, eller fordi de opplever at offentlige instanser overdriver og feilvurderer et reelt og lovlig politisk og religiøst engasjement til å være et uttrykk for radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Alle deltakerne reflekterer imidlertid rundt et sentralt dilemma: Hvis man skal ha som mål å intervensere på et tidlig punkt i en radikaliseringsprosess, hvordan skal man gjøre dette på en

måte som faktisk forebygger en negativ utvikling? Og risikerer man ved å intervensere eventuelle utilsiktede negative konsekvenser?

Deltakerne trekker fram flere situasjoner som kan tyde på at dette er en relevant problemstilling. Ett eksempel er der en av deltakerne beskriver hvordan han opplevde at storsamfunnet møtte han og hans miljø, og at dette bidro til å forsterke polariseringen mellom dem. Han sier:

”[Storsamfunnets reaksjoner] var en viktig event i mitt personlige liv. Det bekreftet et svart-hvitt bilde - jeg har valgt min side, og dere har valgt deres. Jeg fikk et fiendtlig forhold til staten. [...] Det har vært med på å polarisere den gjengen som var, den generasjonen, kullet vårt”.

Kan tidlig intervensjon mot radikaliserings og ekstremisme – som også kan innebære å reagere på politiske eller religiøse ytringer eller praksiser som ikke er ulovlige – føre til et begrenset rom for tros- eller ytringsfrihet? Noen av deltakerne mener dette er tilfelle.

En av deltakerne forteller om en hendelse der han blir konfrontert med en bekymring knyttet til radikaliserings etter en opphetet diskusjon med en lærer i klasserommet om hvorvidt islam er en voldelig religion eller ikke (beskrevet tidligere i dette kapitlet). Skolen gjennomfører en samtale med gutten og kontakter hjemmet. I etterkant ble far kontaktet av skolen med bekymring for gutten. Han ble både sint og oppgitt, og sa i følge eleven:

”Har jeg ikke sagt til deg at du ikke skal snakke om sånn på skolen. Uansett hva du mener og om skolen sier at islam er sånn og sånn, ikke svar på det. Fordi de kommer til å tenke noe feil om deg. [...] Fordi norske – med en gang du sier noe om det – dem skal si at du er terrorist”.

En annen deltaker forteller på spørsmål om hun snakket om situasjonen i Syria på skolen:

”Men om jeg personlig diskuterte akkurat det – jeg veit ikke helt. Jeg gjorde ikke det – jeg ville ikke ha trøbbel. [Jeg tenkte at hvis jeg sier det jeg mener] så kan de kontakte PST – så [da] turte jeg ikke å si noen ting”.

Også selve formidlingen av bekymring og/eller påfølgende oppfølging eller intervensjon kan ha utilsiktede negative konsekvenser. En av deltakerne sier det slik:

”Fordi det kan hende at en ungdom som ikke har bestemt seg for å dra til IS, til Syria, eller – at de har vært så opptatt av det. Med en gang PST blir blandet inn – plutselig som at de blir redde og stressa – og nå skal dere til fengsel liksom”.

En annen forteller:

”Jeg forstår at PST var bekymret. Hvordan burde de gått fram? De burde visst hvor jeg sto – å gi meg [et] problematisk liv var ikke riktig”.

Deltakerne beskriver et bredt spekter av følelsesmessige reaksjoner i forbindelse med at bekymringen blir tatt opp med dem. Emosjonelt opplever deltakerne hendelsene som vanskelige – de ble redde, sinte, frustrerte og skuffet over både innholdet i bekymringen og måten den ble tatt opp på. De forteller at de følte seg mistenkeliggjort, forfulgt og overvåket - og at de mistet kontrollen på egen situasjon.

Enkelthendelsene knyttet til radikaliseringsbekymring har i flere tilfeller påvirket identiteten til deltakerne, enten gjennom syn på dem selv, hvordan venner og familie ser på dem, og/eller hvordan de opplever seg møtt av fagpersoner. En sier:

”Hvert land har sitt media der man presenterer narrativet – er du motstander av det er du ett eller annet – konspiratorisk eller ekstrem. [Det blir] En merkelapp”.

Flere av deltakerne plasserer seg også mellom majoritetssamfunnet og enkeltpersoner og miljøer som de anser som ”faktisk” radikalisererte, eller mer ytterliggående enn seg selv. En forteller at til tross for at hun var i et miljø der flere andre støttet IS og valgte å reise til Syria eller Irak, ville hun ikke på noe tidspunkt vurdert dette. Hun var for nært knyttet til familien sin, og tok dessuten avstand fra vold.

Flere av deltakerne reagerer på hvordan de militante og/eller islamistiske miljøene har blitt beskrevet, og også enkeltpersonene i miljøene:

”Jeg gjenkjenner [det] ikke når folk snakker om den her radikaliseringa. Det høres ut som om de snakker om en gjeng ungdommer på ungdomsskolen som har falt utafør – og som ikke klarer å ha noen ideologiske tanker eller noe som er politisk eller religiøst for den saks skyld. Det er stakkars folk – hvordan kan vi hjelpe dem? Ikke sant? For ikke å havne i den her utenforskapen. Og det er klart – noe ligger jo der, men det er veldig sammensatt. [...] [Kan vi] putte alle opp i en sekk, alle havna utafør i marginen, alle er tapere og det er knytta til rus og kriminalitet?”

Deltakernes refleksjoner rundt identitet og syn på seg selv vil også kunne være en relevant dimensjon. Dersom en intervensjon forsterker personens opplevelse av å være annerledes og utenfor, vil dette kunne vanskeliggjøre samtalen, situasjonen og eventuelt også en senere reintegreringsprosess. På den annen side vil muligens et bilde av seg selv som en handlende aktør kunne fungere som beskyttelsesfaktor mot negativ utvikling, og også som en beskyttende strategi i en situasjon der man opplever seg målrettet i forbindelse med en radikaliseringsbekymring. Dette beskrives i det andre hovednarrativet vårt, som vi har kalt *det engasjerte subjektet*.

4.2 Det engasjerte subjektet

Selv om alle deltakerne på ulikt vis beskriver negative opplevelser og følelser knyttet til hovednarrativet om å være *det mistenkte objektet*, er deltakerne både nyanserte og trekker også fram positive elementer fra situasjoner. Dette er særlig knyttet til det å utvise engasjement for samfunnet knyttet til religion og politikk, det å være aktiv og ikke passiv samfunnsdeltaker. I tillegg trekker deltakerne fram det å være et handlende subjekt som tar kontroll over egen situasjon og er en selvstendig aktør. Dette viser de også ved å vurdere egen situasjon i nåtid og i retrospekt, ved å vurdere egne handlinger og andres, samt å ta et metaperspektiv på radikaliseringsfeltet og egen situasjon, og gjør vurderinger og anbefalinger knyttet til dette.

Deltakerne konstruerer seg selv og sin identitet på forskjellige måter i fortellingene sine. Felles for alle er at de beskriver seg som samfunnsengasjerte mennesker som har meninger om ulike samfunnsspørsmål, som er glade i å diskutere og som er tydelig til omverdenen om hva de mener. Flere av dem markerer avstand og motstand til de som ikke bryr seg om

samfunnsutviklingen – de likegyldige. En av deltakerne beskriver hvordan de deltok i flere forskjellige politiske demonstrasjoner og at de ønsket å nå fram med budskapet sitt:

”Jeg tror heller ikke vi var sånne som ville oppsøke medier egentlig, men det blei større enn Facebook. En større megafon for å skrike ut om det vi opplevde som et hykleri”.

Noen av deltakerne markerer også avstand til dette ”hykleriet”, til staten og de som har makt eller som ”har posisjoner”. Disse beskrives som slue og sleipe, som uærlige og/eller med ”doble standarder”. Med doble standarder mener de at media, staten og andre forskjellsbehandler og diskriminerer både enkeltpersoner, kulturer, religioner og land – for eksempel knyttet til at man vurderer høyreekstreme miljøer på en annen måte enn voldelig islamistiske, eller at ekstremisme innen religion vurderes forskjellig avhengig av om man er knyttet opp mot islam eller kristendommen. Noen beskriver engasjementet som en protest, eller en form for motmakt (*”Jeg skal alltid være aktivist – jeg finner meg ikke i å bli pissa på”*). Deltakerne markerer sin identitet som noe i opposisjon til de likegyldige og de med makt – som et alternativ og noe som er annerledes.

Det å delta på noe som er ”større enn en selv” trekkes fram, for eksempel slik der en av deltakerne beskriver hvorfor han engasjerer seg:

”Samtidig hører jeg hvordan mange muslimske unge gutter sier ”tusen takk” for at du skriver kronikker og tusen takk for at du deltar i debatter. De tenker jeg at hvis noen av argumentene mine kan brukes av elever på skolen, at det kan gi [noen] selvtillit. Det koster å være radikal”.

Noen av deltakerne beskriver seg selv som ”radikale” (*”Jeg ønsker at folk skal være radikale – for meg er det det motsatte av å være likegyldig”*), flere tematiserer det å være utenfor normalen eller majoriteten, og i noen tilfeller i motsetning til tidligere i livet (*”Jeg var en veldig vanlig gutt, egentlig. Så vanlig som det går an å være – en helt gjennomsnittlig person”*), i motsetning til foreldrene sine eller til andre rundt seg. Som en sier: *”Jeg ble oppfattet som å være [religiøst] konservativ, men jeg var ikke egentlig det”.*

Flere av deltakerne bruker også begrepet ”radikalisert” om seg selv – noen ganger for å beskrive en situasjon som ligger tilbake i tid, der de var en del av et organisert ekstremt miljø, men også noen ganger med det som kan oppfattes som en slags ironisk distanse: *”Hadde man noen andre meninger – da var man radikalisert”*.

Ikke alle deltakerne er like kategoriske i følelsen av å være *det mistenkte objektet*, og én er i hovedsak positiv til at bekymringen for henne ble adressert, og mener i etterkant at det har hatt stor positiv betydning for hennes utvikling. Hun er i hovedsak positiv til at skolen var bekymret, at politi og PST tok kontakt med sin bekymring, og at denne kontakten gjorde at hun etter hvert tok avstand fra miljøet og sine tidligere standpunkter.

”Jeg så det [samtaler med PST] ikke som dårlig for å være ærlig. Jeg trengte noen som kunne sette meg på plass, jeg visste ikke hva jeg gjorde eller hva jeg drev med”.

En deltaker problematiserer at det er en ukjent person som tar kontakt om bekymring, mens en annen anerkjenner bekymringen blant annet fordi den kommer fra en lærer som hun vet bryr seg om og kjenner henne:

”Jeg har alltid likt [lærers navn]. Jeg veit at han ikke mente noe vondt med det. Det finnes noen mennesker som bare gjør det for å provosere deg, for å krenke deg – men [lærers navn] – jeg visste at han hadde en bekymring”.

Førde og Andersen bringer opp en diskusjon knyttet til forskjellen på å være mistenkt og at noen er bekymret for deg. Der bekymringen har konnotasjoner til omsorg og relasjon, vil mistanke være mer knyttet til uønsket atferd og avvik (Førde & Andersen, 2018). Begrepene vil også i ulik grad knyttes til ulike profesjoners yrkesutøvelse, for eksempel sosialarbeidere og politi.

Flere av deltakerne diskuterer forskjellige yrkesgruppers rolle i arbeidet mot radikalisering og ekstremisme. En sier det slik:

”Før man blander inn først og fremst PST – det er viktig at læreren er tilstede for å snakke med ungdommene – at kommunen er der, at foreldrene er der før man blander

inn politiet. At sosialmedarbeidere er der – også etterpå og snakker med ungdommen. Hvis de er sta, hvis de er bestemt på det de mener, da kan man kontakte PST, liksom”.

I historiene vekter deltakerne forskjellige fagpersoner forskjellig – og drøfter fordeler og ulemper. De vurderer viktigheten av å ha kunnskap om radikaliserings og ekstremisme for å kunne gjøre gode vurderinger av bekymring, og kommunisere på en god måte om temaet. Forskjellen på forskjellige profesjoner og yrkesgrupper tematiseres, for eksempel politi, sosialarbeidere, lærere og andre, men også fordelene ved å ha en god relasjon som fundament for å ta opp en bekymring. Samtidig er det en deltaker som også problematiserer dette, og mener det kan være fordeler ved at det er en fagperson som er mer distansert som tar opp bekymringen:

Egentlig mener jeg at han som lærer [...] burde visst hvordan han skulle gjort det [håndtert bekymringen]. Men jeg mener at det at sosialarbeideren steppa inn var et ganske bra steg, da. Fordi det at noen lærere kommer til ungdommer og sier det her – gjør at det kommer til å være en greie mellom læreren og ungdommen over en lengre periode. Men når sånne folk som sosialarbeideren som jobber med de greiene her, da – kommer inn i bildet – så begynner han personen å skjønne at det her er på alvor, skjønner du? Og sosialarbeideren er mye flinkere til å komme inn på en ungdom og snakke med en ungdom – enn det lærerne er.

Dette er et aspekt som også er aktualisert i forskningslitteraturen; hvilke samfunnsaktører har hvilke ansvarsområder eller arbeidsoppgaver når det gjelder forebygging av radikaliserings og ekstremisme (Lid et al., 2016).

Regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014) nevner en lang rekke offentlige aktører i det forebyggende arbeidet mot radikaliserings, blant annet barnevern, skole, politi, PST, NAV og helsetjenester. Det henvises til at rolle- og ansvarsfordeling må løses lokalt gjennom lokale handlingsplaner og rutiner.

En rekke studier i Norge og internasjonalt har fokusert på hvilke offentlige aktører som har en rolle i forebygging av radikaliserings, og hvilke(t) ansvar de i så fall kan, bør eller skal ha (Bjørge & Gjelsvik, 2015; Lid et al., 2016; Runhovde & Skjevraak, 2018). Rollen til

etterretningstjeneste og politi ved alvorlige bekymringer, eksemplifisert gjennom hatkriminalitet, organisert voldelig ekstremisme og fremmedkrigertematikken, er ofte tydelig beskrevet og vektlagt. Skolens forebyggende rolle som fremmer av holdninger rundt demokrati og medborgerskap, kritisk tenkning og mangfoldskompetanse – og mot polarisering, konspirasjonsteorier, vold og brudd på menneskerettigheter - er også tydelig vektlagt. Det framgår også av forskning og handlingsplaner at det som betegnes som *førstelinjen*, altså de som har kontakt med brukere/pasienter/elever, har en sentral rolle i å avdekke bekymring.

Gråsonene rundt ansvar- og rollefordeling er det ofte mindre fokus på, for eksempel hvor grensedragningene går når det gjelder lavere bekymringsnivå mellom kommune, politi og PST? Hvordan reguleres informasjonsflyt mellom disse aktørene. Og hvem setter inn hvilke tiltak ved etablert bekymring (Lid et al., 2016)?

Deltakerne selv kommer også med forslag til hva som kan eller bør utløse bekymring. Flere av dem strever med problemstillingen, siden de både anerkjenner behovet for identifikasjon og intervensjon ved bekymring, og synes det er vanskelig å identifisere riktige bekymringsfaktorer. En sier:

”Hva de [profesjonelle] skal se etter? Men altså, du vet – man kan jo se på sånn der oppførselen til de som er veldig radikaliserert – og de som er vanlige elever som går på skolen liksom. Fordi hvis du ser en person – la meg tenke – herregud – det var vanskelig spørsmål! Hva du skal se etter”?

Flere av dem trekker fram handlinger som bekymringsfaktor, for eksempel det å reise som fremmedkriger til IS eller andre terrororganisasjoner, eller bruke vold mot andre. Andre nevner støtte til organisasjoner som anerkjenner vold som politisk, religiøst eller ideologisk virkemiddel, eller voldsforherligende retorikk.

”For jeg har aldri kommet med noe voldsforherligende utsagn – eller noe som helst som skal tyde på at jeg verken støtter noe vold eller drap på sivile, eller noe terror eller noe som helst. Det eneste som jeg har uttalt er at Vestens krigføring – altså man trenger ikke være Einstein for å skjønne helt logiske ting: At når vi bidrar i kriger og er med i krig og er med i NATO og vi deltar i Libya, Afghanistan og Irak og Syria – så

er det jo sånn at det kan få noen konsekvenser. Og at vi må ikke bli overraska når det skjer. Fordi de faktisk har en deltagende rolle i det her. Og det er jo ingenting som er radikalt i å si det. Det er jo... og det er jo noe som alle forstår. Men hvem som sier det, det er det”.

Samtidig reagerer flere av deltakerne på bekymring for det de oppfatter er ytre, upresise tegn på radikaliserings, for eksempel økt religiøs praksis (for eksempel bønn), påkledning eller det å gro lengre skjegg.

I tillegg nevnes det av deltakerne at profesjonelle som allerede er tett på personen det gjelder og har en relasjon kan og bør reagere på endringer ved personen eller situasjonen som tilsier at hun/han har det vanskelig i livet.

Alle deltakerne anerkjenner at voldelig ekstremisme og terror er alvorlige samfunnsproblemer, og at ett av flere verktøy for å arbeide mot dette, er nettopp systemer og tiltak for tidlig identifikasjon og intervensjon mot radikaliserings. De har imidlertid mange tanker om hvordan dette kan gjøres annerledes eller bedre av fagpersonene som kommuniserer og tar opp bekymringen.

Utgangspunktet vil kunne variere ut fra fagpersonens yrkesbakgrunn, hvor hun/han er ansatt, rolle, alvorlighetsgrad for bekymringen og relasjon til den man er bekymret for. I tillegg til å reflektere rundt grunner til bekymring og hvem som tar opp bekymringen, har deltakerne mange tanker og innspill til hvordan en bekymring kan tas opp, og hvordan fagpersoner kan og bør kommunisere med en person man er bekymret for. En deltaker sier: *”Det er viktig at man blir bekymra, men at man blir det på riktig måte og på riktig ting”.*

Deltakerne er opptatt av at den bekymringen gjelder, må snakkes direkte med og informeres om at det eksisterer en bekymring. Dette kan handle om ungdommer der profesjonelle og kanskje også foreldrene involveres uten at ungdommen det gjelder blir informert, men også at bekymringer om radikaliserings hos voksne personer kan ”sirkulere” i lang tid uten at bekymringen blir kommunisert til den det gjelder.

”Hvis jeg hadde vært en lærer og jeg ser at jeg er bekymra for noen av elevene mine. Først og fremst hadde jeg liksom studert hvordan de er – hvordan de oppfører seg i

klassen og alt det der. Hvis jeg ser at det er stor bekymring, hadde jeg først snakket med dem før jeg hadde tatt kontakt med PST eller noe sånn”.

Denne problemstillingen ble også som tidligere nevnt tydelig i forbindelse med rekruttering av deltakere til dette masterprosjektet. Flere offentlige institusjoner, blant annet skoler og fritidsklubber, fortalte at de kjente ungdommer og unge voksne som det hadde vært knyttet bekymring til om radikaliserings, men der bekymringen var formidlet til politi eller andre uten at ungdommen var informert. I noen tilfeller heller ikke foresatte. Det gjorde også at det ble vanskelig for for eksempel skolen å formidle kontakt til masterprosjektet, siden ungdommen ikke var klar over at det var skolen som hadde formidlet bekymringen til politiet.

En slik framgangsmåte kan være nødvendig i noen tilfeller, men kan også forsterke følelsen av å være *det mistenkte objektet*. Dette vil også kunne variere avhengig av hvilken aktør det er som håndterer bekymringen, en skole vil kunne ha andre forpliktelser i dette enn for eksempel politi eller PST.

I direkte kommunikasjon mellom fagpersonen og den bekymringen gjelder, er deltakerne opptatt av at man ikke skal være *sint, frekk* eller *streng*, men heller *ydmyk, rolig* og *vise at man bryr seg* (deltakernes valg av begreper). Én mener det er sentralt å *”vise seg som et enkeltmenneske, og ikke bare som representant for en offentlig institusjon”*. En annen sier om de ansatte fra PST som hun møtte:

”Liksom; de var ikke strenge mot meg, de var ikke frekke mot meg. De viste virkelig – de viste at de brydde seg og at de var der for meg. At de ville hjelpe meg ut av situasjonen her”.

Flere av deltakerne har opplevd usikre og tvetydige profesjonelle som har vært bekymret for dem. De framhever viktigheten av å ha noe kunnskap om radikaliserings og ekstremisme for å kunne vurdere en bekymring og kommunisere hensiktsmessig om denne. I tillegg mener de det er viktig å ta opp bekymringen raskt, tørre å spørre, og å være direkte i kommunikasjonen om bekymringen – hva den gjelder og hvordan man har vurdert situasjonen.

[Man bør] ”ikke være sånn luring, liksom – og løpe rundt grøten som de sier. Skjønner du? Enten er du direkte – og sier ”vet du hva – ut fra hva jeg vet og hva

jobben min har fått meg til å vite – så har det vært så og så mange som har reist fra Norge til hjemlandet sitt for å krige [...] Liksom være sånn direkte. Eller hvis det er noen liksom som du må bruke tid på, så begynner du liksom å løpe rundt grøten. Det er helt forskjell fra menneske til menneske”.

En annen sier:

”Det synes jeg også de burde bli mye strengere på. Å tørre å spørre. Hva er det som kan skje? At [noen] blir sur på dem? [...] Som lærere synes jeg dem burde liksom tålt å få kjeftinga, heller enn å ikke spørre og å miste en ung elev i krigen”.

Hvordan man tar opp en bekymring om radikaliserings eller ekstremisme og har dialog rundt denne er omtalt i flere offentlige dokumenter, blant annet i den norske nasjonale veilederen om forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015). I den framheves teknikker og kommunikasjonsprinsipper som vil være kjent for profesjonelle innen pedagogikk, sosialt arbeid, psykologi og helse, for eksempel viktigheten av forberedelse til samtalen, det å være bevisst på egen forforståelse, inntoning, åpne spørsmål, oppsummeringer underveis og aktiv lytting. Det nevnes at man bør være bevisst faren for stigmatisering eller det å sette mennesker i bås, og at det er viktig å unngå ekspertrollen. Samtaleteknikken *motiverende intervju* blir også flere steder trukket fram som et nyttig verktøy (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015; RVTS Øst, 2019).

Deltakernes eksempler på samtaler med profesjonelle ligger på en del områder tett opp til disse anbefalingene, mens andre mer negative erfaringer gjør det motsatte. Vi kan anta at måten en bekymring blir tatt opp på og kommunisert rundt, vil få konsekvenser for hvordan den blir mottatt hos samtalepartneren, og hvordan man kan arbeide videre med bekymringen hvis det er hensiktsmessig.

Hovednarrativet om *det engasjerte subjektet* belyser hvordan deltakerne ser på seg selv som samfunnsinteresserte personer som deltar aktivt i de kontekstene de deltar på, og påvirker andre og samfunnet rundt seg. Gjennom å ta en aktiv rolle i situasjonen der de blir gjenstand for en radikaliseringsbekymring, vurdere bekymringen ut fra egen posisjon og også å møte bekymringen med et ”utenfra-blikk” på seg selv – blir de til handlende subjekter i situasjonen.

I tillegg tar de et kritisk perspektiv når de på egen hånd og/eller i intervjuene reflekterer over samfunnsmessige forhold knyttet til forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme.

Hovednarrativene *det mistenkte objektet* og *det engasjerte subjektet* viser to ulike innganger eller perspektiver i vurdering av enkeltpersoners opplevelse av å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring. Narrativene er sentrale, fordi de vil påvirke hvordan profesjonelle og personen selv konstruerer og vurderer seg selv og situasjonen.

Lasse Lindekilde beskriver hvordan den danske handlingsplanen mot radikalisering konstruerer en identitet knyttet til å være en idealborger i et samfunn, som er ansvarlig, liberal, pro-demokratisk og ikke-voldelig. Borgeren sympatiserer ikke med voldelige eller udemokratiske grupper, og er en aktiv demokratisk aktør gjennom deltakelse i organisasjonsliv og demokratiske prosesser. I følge Lindekilde er den motsatte konstruksjonen den radikale, ekstremisten eller ungdommen som er utsatt for radikalisering ("threatened by radicalization") – som er idealborgerens motsetning gjennom å være voldelig, udemokratisk og passiv (Lindekilde, 2012). Dette er interessant fordi flere av deltakernes opplevelse av seg selv i stor grad avviker fra beskrivelsen over, i og med at de både er aktive og engasjerte samfunnsborgere, deltar i demokratisk samhandling med andre mennesker og også delvis tar avstand fra vold på egne eller andres vegne. Hovednarrativene viser hvordan Lindekildes beskrivelse av idealborgeren utfordres og nyanseres.

Hovednarrativene aktualiserer flere sentrale diskusjoner innen forskning og praksis i forebygging av radikalisering og ekstremisme. Som tidligere nevnt er mange av de sentrale fagbegrepene på feltet omstridte, blant annet begrepene radikalisering og ekstremisme. I tillegg hersker det uenighet om mekanismer og sammenhenger knyttet til radikalisering og veien mot eventuell voldelig ekstremisme eller terrorisme. Ett eksempel er i hvilken grad ekstreme meninger fører til ekstreme handlinger, et annet om alle voldelige ekstremister gjennomgår en radikaliseringsprosess (Førde & Andersen, 2018).

Disse faglige uenighetene vil også påvirke profesjonene som søker å forebygge voldelig ekstremisme, for eksempel lærere, sosialarbeidere og ansatte i politi og etterretningstjenester. Den vante forestillingen er at de som til slutt ender opp som terrorister eller voldelige ekstremister har gjennomgått en form for radikaliseringsprosess, der man kan fange opp tegnene på radikalisering underveis og intervensere for å avbryte prosessen. Ideelt sett skjer

også dette på et tidlig tidspunkt, slik at intervensjonen ideelt sett blir mindre krevende og krever mindre innsats. Utfordringene oppstår når man er uenige om flere av disse premissene. For hva er egentlige tegnene på at en person er i en radikaliseringsprosess? Og hvordan skal man intervensjonere når disse tegnene i stor grad er lovlige og innenfor rammen av hva ytrings-, forsamlings- og religionsfrihet tillater?

For å kunne forebygge at personer blir radikaliseret må personene *oppdages* og bekymringen må *avklares* for å vurdere nødvendige *tiltak* (Lid et al., 2016). De siste årene har det i de skandinaviske landene kommet nasjonale handlingsplaner som i tillegg til politi og etterretning legger et forebyggende ansvar på blant annet skoler, universiteter, og sosial- og barnevernstjenester. De får en rolle som ”tidlige bekymrere” som håndterer og varsler uro for radikalisering (Lid et al., 2016). Tanken er at man skal ”...*fange opp personer i risikozonen så tidlig som mulig og møte dem med tiltak som virker*” (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 5). Dette skal man gjøre med utgangspunkt i risiko- og beskyttelsesfaktorer, bekymringstegn og – signaler (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015).

Lid et al går inn i disse spørsmålene i NIBR-rapport 2016:12 – ”Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme – hva er kommunenes rolle?”. Der beskriver de hvordan kommuneansatte og politi opplever det som utfordrende å forebygge voldelig ekstremisme fordi det er vanskelig å trekke grensene for hva som bør vekke bekymring. Flere av informantene i rapporten uttrykker spesifikt at de opplever det som utfordrende å vurdere bekymring knyttet til islamistisk voldelig ekstremisme, fordi det er vanskelig å skille konservativ praksis av islam fra det som vekker bekymring som religiøs ekstremisme (Lid et al., 2016).

Deltakerne i dette prosjektet har problematisert hva som var grunnlaget for bekymringen i hver av deres forskjellige situasjoner, enten det er bekymring for at en person skal reise til Syria som fremmedkriger, at noen praktiserer islam strengere eller i større grad enn tidligere, eller en opphetet diskusjon i en skoletime om islam som religion. En manglende forståelse eller enighet rundt selve bekymringen mellom den som er bekymret og den som er gjenstand for bekymringen er ikke helt uvanlig, men får likevel store konsekvenser for det videre arbeidet rundt bekymringen. Man skulle også tro at det kunne være mulig å komme til enighet om et felles utgangspunkt for bekymringen, all den tid alle deltakerne anerkjenner viktigheten av forebygging av voldelig ekstremisme og terror. Hvis uenigheten ikke blir

adressert, vil det også kunne vanskeliggjøre progresjon i et eventuelt begynnende endringsarbeid.

Samtidig er det sentralt at ikke lærere, sosialarbeidere og politiansatte slutter å agere ved bekymring knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme, siden de har en sentral rolle nettopp som tidlige bekymrere (Bjørge & Gjelsvik, 2015; Herz, 2016; Lid et al., 2016). Men det kan være forståelig at det er usikkerhet hos praktikere i førstelinjen når både forskning og handlingsplaner spriker faglig, og det er begrenset med kunnskapsbaserte tiltak å sette inn i etterkant av en bekymring (Bjørge & Gjelsvik, 2015; S. Johansen, Wollscheid & Einagel, 2014; Thorshaug, 2014).

Nyere forskning skisserer alternative perspektiver på radikaliserings og voldelig ekstremisme som begreper (se blant annet McCauley og Moskalenko (2017)), og etter hvert vil vi sannsynligvis også få mer forskning på tidlig bekymring og førstelinjens håndtering av denne.

En tilnærming basert på en psykososial praksis vil i større grad kunne være å anerkjenne den personen som er gjenstand for bekymring sin egen opplevelse av situasjonen, og gå i dialog rundt dette. Da vil man i større grad kunne kommunisere om utgangspunktet for bekymringen, få justert misforståelser og avklare hverandres roller i større grad, uten at konflikter og avstand oppstår i like stor grad. Alle deltakerne presenterer også unntak eller motsetninger til de negative erfaringene; en lærer som forstår hvordan de har det, en sosialarbeider som bryr seg, eller PST-ansatte som engasjerer seg i personens liv.

Ved å anerkjenne at bekymringsparametrene er mange og usikre når man arbeider med forebygging av voldelig ekstremisme, og å utforske dette sammen med kolleger og også de personene man er bekymret for, vil man kanskje kunne få økt forståelse og bedre praksis.

Så blir spørsmålet om det er mulig å identifisere og intervensere på radikaliseringsbekymringer uten å diskriminere eller stigmatisere på bakgrunn av etnisk eller religiøs tilhørighet. Hvis man tar utgangspunkt i prinsipper for ikke-diskriminerende praksis vil dette kunne være mulig, men forutsetter at man har en klar kommunikasjon om hva bekymringen handler om – og skiller den fra identifiseringsfaktorer som religion og etnisitet.

I dette prosjektet har ikke fokuset vært på tiltak mot radikaliserings- eller ekstremisme, men på opplevelse av det å være gjenstand for en radikaliseringsbetrykning. Deltakerne ble likevel i intervjuene bedt om å komme med forslag eller eksempler på gode tiltak eller tilnæringer for å forebygge radikaliserings- og voldelig ekstremisme. Alle anerkjenner radikaliserings- og voldelig ekstremisme som alvorlige samfunnsutfordringer, og sier også at de forstår at offentlige instanser og andre må reagere eller intervensjonere i en del tilfeller. Men de er opptatt av at det skal skje på grunnlag av en reell betrykning, og at det skal skje på en hensiktsmessig måte. I tillegg er de opptatt av videre oppfølging:

”Hvordan burde det vært gjort? Jeg skulle ønske [det var] noen som hjalp meg skikkelig. En mentor – en skikkelig god mentor. Veiledet meg litt i livet. En voksen kar som hadde sett og opplevd litt. [...] Hvis jeg ikke hadde utdanning – hjelp meg med det. Jobb. Ikke ta fra meg noe – bare gi meg noe”.

Generelt kan vi anta at systemer og tiltak mot radikaliserings- og voldelig ekstremisme har en tilfredsstillende god effekt. Samtidig er det tydelig gjennom deltakernes fortellinger og også forskning på feltet at vi risikerer å ”gjøre vondt verre” gjennom intervensjoner på individ-, gruppe- eller samfunnsnivå. Dette kalles ofte utilsiktede negative konsekvenser, ”backfire mechanisms” eller ”iatrogenic effects”.

Utilsiktede negative konsekvenser er et tema som har fått mer fokus de siste årene, selv om det ikke har vært aktualisert like mye i Norge. Internasjonalt har temaet fått mer fokus, da ofte knyttet til stigmatisering og diskriminering av muslimsk minoritetsbefolkning, men ikke så hyppig med utgangspunkt i et individuelt perspektiv for den enkelte som er gjenstand for en radikaliseringsbetrykning.

Kriminologisk forskning har også fokusert på utilsiktede negative konsekvenser, for eksempel i forbindelse med stigma og kriminalitetsforebygging. Adrian Cherney trekker paralleller fra kriminalitetsforebygging til forebygging av radikaliserings- og voldelig ekstremisme, og nevner ”possible iatrogenic effects of interventions” som ett utfordringsområde (Cherney, 2016).

Cherney mener det er flere faktorer som potensielt kan gi utilsiktede negative konsekvenser. For det første kan systemer og strategier for forebyggende arbeid i seg selv skape motstand,

og dermed bidra til å radikalisere enkeltpersoner eller grupper ytterligere, særlig når målgruppen er ungdom og unge voksne. For det andre risikerer man at intervensjon rettet mot noen ”i risiko” stempler personen som ”radikalisert” og dermed kan risikere å styrke den identiteten. Cherney skriver:

”Also, the process of being identified as “at risk” and referred into a programme – such as a deradicalization or CVE initiative – can negatively label a young person, who see themselves as stigmatized as a potential extremist. Instead of rejecting the label, an individual can in defiance react in such a way that the label itself becomes a self-fulfilling prophecy. That is, they act to confirm the conferred label. The key point here is that people may not react as anticipated. Hence, intervening in the lives of individuals deemed at risk of radicalization or extremism has its own inherent risk – it can backfire” (Cherney, 2016, s. 84).

I tillegg mener Cherney at en annen utilsiktet negative konsekvens kan være at førstelinjens oppgave med å fange opp bekymringer på vegne av etterretning og politi kan føre til at flere og flere blir henvist eller overført til et system for håndtering av disse bekymringene, og at det kan føre til ”false positives” (Cherney, 2016).

Avslutningsvis trekker Cherney fram risikoen for at den muslimske minoritetsbefolkningen og andre selv begrenser egen ytringsfrihet og ikke kritiserer statlige antiradikaliseringstrategier av frykt for å få mistanken rettet mot seg.

Disse eksemplene er knyttet opp mot de engelske programmene PREVENT og Channel, som har møtt mye kritikk nasjonalt og internasjonalt (Bjørge & Gjelsvik, 2015). Systemer og tiltak i Skandinavia bygger på andre faglige tradisjoner og annet lovverk, men deltakernes fortellinger viser at elementer av disse utilsiktede negative konsekvensene også kan oppstå hos oss.

Den danske forskeren Lasse Lindekilde beskriver i artikkelen ”Neo-liberal Governing of “Radicals”: Danish Radicalization Prevention Policies and Potential Iatrogenic Effects” (2012) hvordan storsamfunnet gjennom staten forsøker å påvirke og motvirke radikalisering og voldelig ekstremisme gjennom ”governance”, altså ulike påvirknings- og endringsstrategier fra staten rettet mot innbyggerne. Lindekilde nevner individuell støtte til

enkelpersoner i risiko, informasjon og kunnskap til ungdommer, empowerment av utsatte miljøer, overvåking og intervensjon og antidiskriminerende arbeid som eksempler på ”governance”.

I samme artikkel beskriver han også potensielle ”iatrogenic effects” ved konstruksjonen av en risikogruppe av ”radikale muslimer”. Konstruksjonen av denne gruppen kan ha to negative konsekvenser: Det ene er at medlemmer i gruppen (eller personer som oppfattes å tilhøre den) opplever seg stigmatisert og urettferdig målrettet for bekymring. Den andre er at gruppebetegnelsen eller –karakteristikken blir så bred, at den heller ikke bidrar til å definere bekymringsparametre som hjelper førstelinjen med sitt arbeid (Lindekilde, 2012). I tillegg kan dette føre til at andre og kanskje mer akutte og/eller alvorlige samfunnsutfordringer får mindre fokus. Lindekilde nevner manglende integrasjon, sosioøkonomiske problemer, såkalte ”ghettodannelser” og diskriminering, som samfunnsutfordringer som kan ”forsvinne” i kamp om oppmerksomheten med radikaliserings og voldelig ekstremisme (Ibid.).

I bokkapittelet ”A Typology of Backfire Mechanisms” (Lindekilde, 2016) sammenstiller han en typologi over utilsiktede negative konsekvenser. Han beskriver hvordan grupper som målrettes for bekymring kan oppleve strategier eller tiltak som ”unjust, unfair, excessive or disproportional” (Lindekilde, 2016, s. 53). Den relativt omfattende modellen beskriver flere dimensjoner, men ett perspektiv som kan være relevant i denne sammenhengen er hvordan han kategoriserer utilsiktede negative konsekvenser på gruppe-, relasjons- og kognitivt nivå. Flere av eksemplene samsvarer med eksempler fra deltakernes historier, for eksempel selvpålagt redusert ytringsfrihet, voldelige ekstreme grupper som utnytter stigmatiserende gruppetenkning, og forsterking av en ”ekstrem” identitet hos enkeltpersoner i såkalt ”*reactive pride*” (Ibid.).

Hvordan ansatte i politiet konstruerer og fortolker bekymring for radikaliserings og hvordan dette påvirker håndtering av både bekymring og eventuelle tiltak, er tema i NKVTS-rapport 4:18 *Bekymringsarbeidet. Dilemmaer og muligheter i lokal forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme i Norge* (Førde & Andersen, 2018). Forfatterne reflekterer rundt bekymring og eventuelle utilsiktede negative konsekvenser:

”Overdreven innsats medførte risiko for å invadere privatlivet og true rettssikkerheten uten tilstrekkelig legitimering, og å undergrave demokratiske verdier som ytringsfrihet

og toleranse for kulturelle forskjeller. Alt dette medførte også en ytterligere risiko; nemlig å stigmatisere, og framkalle fremmedgjøring og fiendtlighet overfor myndighetene hos de som ble utsatt for politiets «innblanding». Dette igjen kunne «skape radikaliserings» som informantene uttrykker det» (Førde & Andersen, 2018, s. 99).

Som tidligere nevnt har forskere på radikaliseringsfeltet ofte blitt delt i to grupper: De som tilhører en kritisk tradisjon, som generelt har fokusert på diskriminering og stigmatisering, som problematiserer sammenblanding av statlig kontroll gjennom politi og etterretning og det som ofte betegnes som ”myke” forebyggende tiltak utført av pedagoger, helsepersonell og sosialarbeidere. På den andre siden står terrorismeforskere med perspektiver hentet fra sikkerhets- og beredskapsfagfeltene, ofte med utgangspunkt i beskyttelse av samfunnet mot vold og terror (Førde & Andersen, 2018). Bjørge og Gjelsvik framhever at det mellom disse to ytterpunktene finnes mye god forskning, men at det blir sentralt i hvilken grad man klarer å ikke bare være kritisk, men også konstruktiv (Bjørge & Gjelsvik, 2015).

Som beskrevet over finnes det en lang rekke potensielle utilsiktede negative konsekvenser av identifikasjon og intervensjon rettet mot radikaliseringsfeltet og voldelig ekstremisme. Deltakernes fortellinger bekrefter også flere av disse. Samtidig er det viktig å motvirke at redselen for utilsiktede negative konsekvenser gjør praktikere på radikaliseringsfeltet handlingslammet eller så usikre at de ikke agerer på bekymring.

Christer Mattsson reflekterer også rundt diskusjonen rundt radikaliseringsbegrepet:

”The rather rigid standpoints within academia, which both defend and criticize the concept of radicalisation, are not very helpful to first-line workers. At the end of the day, they have to perform in accordance with their political mission and the heated media debate” (Mattsson, 2018, s. 126).

Sentralt i drøftingen her blir da kanskje spørsmålet hvordan vi kan identifisere og intervensjon på en bekymring på en måte som i minst mulig grad gir utilsiktede negative konsekvenser, og øker sjansen for at resultatet av en intervensjon blir tilfredsstillende. En del av disse sentrale dilemmaene fortjener mer fokus.

Analyse og drøfting presentert i det foregående, kombinert med relevant forskning, viser at deltakernes fortellinger om å være *det mistenkte objektet* eller *det engasjerte subjektet* består av en lang rekke forskjellige problemstillinger, dilemmaer og konstruksjoner.

De viser hvordan man enten kan konstruere seg selv (eller bli konstruert av en profesjonell) som et objekt som er mistenkt for radikaliserings eller som et handlende subjekt som engasjerer seg i verden og samfunnet rundt seg. De adresserer hva som i utgangspunktet danner en *bekymring* for radikaliserings eller voldelig ekstremisme, *hvem* som tar opp bekymringen og *hvordan* den tas opp. De sier noe om hvordan selvbilde og identitet påvirkes av å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring, og de eksemplifiserer positive effekter av intervensjoner, men også negative konsekvenser for seg selv, venner og familie, samt opplevelser av diskriminering. De viser også hvordan måten en bekymring blir håndtert på kan føre til utilsiktede negative konsekvenser, både på individ-, gruppe- og samfunnsnivå.

Samtidig framstår det ikke som at deltakerne mener at intervensjoner ikke er ønskelig eller noen ganger nødvendig. De anerkjenner voldelig ekstremisme og terrorisme som samfunnsutfordringer, ønsker at enkeltpersoner i voldelige ekstreme miljøer skal få hjelp og bistand, og viser også med egne eksempler hvordan kvalitativt gode intervensjoner har hjulpet dem i deres liv og situasjon. De er i noen situasjoner handlende subjekter som tar grep om egen situasjon, og kanskje til og med initierer motmaktstrategier der de opplever seg ”tråkket på”.

Flere forskere er opptatt av at man må tilnærme seg dilemmaer og uenigheter på fagfeltet konstruktivt (Bjørge & Gjelsvik, 2015; Førde & Andersen, 2018). Dette bør gjøres uten å lukke øynene for diskriminering, stigmatisering og andre negative konsekvenser av strategier og tiltak mot radikaliserings, samtidig som det er nødvendig å heve fram kvalitativt gode systemer og tiltak basert på gjeldende kunnskapsgrunnlag. Dette for at det skal være mulig for praktikere og førstelinje å intervensjonere, uten å bli for usikre eller handlingslammet.

Sentrale forskere på radikaliserings- og ekstremismefeltet har skissert ulike utfordringer og utviklingsområder for fagfeltet i de kommende årene: Jenny Sivenbring trekker fram behovet for økt tverrfaglig og –etatlig samarbeid og behov for mer kunnskap hos profesjonelle (2017). Herz oppsummerer at det blant annet trengs mer kunnskap om hvilke risikofaktorer som gjør enkeltpersoner sårbare for rekruttering til ekstreme miljøer, at metoder på feltet i liten grad er

kunnskapsbasert og/eller evaluert gjennom forskning, at det er behov for mer forskning på forebyggende arbeid mot radikaliserings, og at academia må bidra til mer kunnskap om sammenhengen mellom forhold på individ- og samfunnsnivå (Herz, 2016).

Lid et al. trekker blant annet fram hvordan redsel og frykt for terror påvirker arbeidet til førstelinjen – og hvordan man balanserer forholdet mellom frykt/bekymring og relasjonen til en bruker eller pasient? De problematiserer også hvordan kommunen kan balansere sin hjelpe- og omsorgsrolle med det å også utøve kontroll og makt, og hvordan man samarbeider mellom kommune på den ene siden og politi/PST på den andre (Lid et al., 2016). Lasse Lindekilde trekker også fram at spenningen mellom det å sanksjonere og kontrollere er vanskelig å kombinere med det å skulle yte hjelp og gi omsorg i et relasjonelt perspektiv, og at det er utfordringer med å ”*avstemme forventninger og basal forståelse av radikaliserings*” blant alle de ulike aktørene som er involvert i forebyggingsarbeidet fra kommune, politi, sivilsamfunn og andre (Lindekilde, 2015, s. 437). Dette er han bekymret for at kan føre til ”*uklare kategoriseringer, konflikt og handlingslammelse, som forårsager “falske positive” (intervensjoner hvor der ikke er behov for det) eller “falske negative” (ingen intervensjoner hvor der er behov for det)*” (Lindekilde, 2015, s. 438).

Psykososialt arbeid og psykososiale faglige verdier og prinsipper kan være et godt utgangspunkt for praktikere som ønsker å identifisere og intervensjonere mot bekymringer for radikaliserings og voldelig ekstremisme på en kvalitativt god måte.

Psykososialt arbeid er utfordrende å definere helt spesifikt, og det finnes flere definisjoner og forståelser av begrepet (Nissen & Skærbæk, 2014). Men i selve begrepet ligger også noe av innholdet, nettopp at arbeid med mennesker krever både et psykologisk og et sosialt perspektiv, og at det hele tiden er en dynamikk mellom disse. Psykososialt arbeid tar opp i seg et imperativ om å forene disse perspektivene, i motsetning til det som ofte beskrives som fastlåste fag- eller profesjonstradisjoner som vektlegger det ene fristilt fra det andre.

Psykososialt arbeid slik det beskrives i boka *Psykososialt arbeid – fortellinger, medvirkning og fellesskap* (Nissen & Skærbæk, 2014) involverer også en rekke andre prinsipper og tilnærminger, og disse kan være gode bidrag til en god forebyggende praksis mot radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Opplevelsen av å være eller bli *det mistenkte objektet* springer ut av deltakernes fortellinger og negative opplevelser, og følelser av å bli behandlet som en gjenstand eller et objekt, å føle på avmakt, stigmatisering og umyndiggjøring. De positive opplevelsene som deltakerne trekker fram, eksemplifiserer gode relasjoner til profesjonelle, å føle seg møtt og sett, god kommunikasjon, anerkjennelse, samt nyanser og kompleksitet.

Det vil sannsynligvis aldri være slik at en opplevelse enten bare vil være positiv eller negativ, og heller ikke slik at en profesjonell enten vil være god eller dårlig, kompetent eller ikke kompetent. Profesjonelle yrkesutøvere, enten man er lærer, helsepersonell, sosialarbeider eller politi, vil gå inn i et profesjonelt møte med rammer (lovverk, rolle, mandat), en forforståelse, med praktiske erfaringer fra tidligere, samt teoretisk faggrunnlag og –ideologi. Denne ”bagasjen” vil prege møtet og relasjonen med den man møter. I en slik tilnærming handler det ikke bare om hvilken samfunnsinstitusjon eller profesjon man representerer, men også om hvordan man tilnærmer seg møtet. Noen perspektiver innen psykososialt arbeid vil trekkes fram her, som alle kanskje vil kunne bidra til et bedre møte ved en bekymring for radikaliserings eller voldelig ekstremisme – med deltakernes fortellinger i minne:

Refleksivitet kan være et verktøy som bevisstgjør den profesjonelle på ”bagasjen” man tar med seg inn i møtet. Ofte brukes refleksivitet i forbindelse med metode og forskning – om at man skal være bevisst sin forforståelse. Det kan også benyttes i utvidet forstand som profesjonell yrkesutøver, men da som noe mer enn å reflektere over arbeidet man gjør. Da kan det handle om å ta inn over seg hvilke holdninger, verdier, følelser og opplevelser man blir preget av som profesjonell (del Busso, 2014), noe som kan være svært relevant i arbeid med radikaliserings og ekstremisme. Dette blant annet fordi begrepene som tidligere nevnt kan oppleves som uklare, at de forhandles og konstrueres av den profesjonelle for å gis innhold. Våre egne verdier, politisk ståsted, livssyn eller religiøse tro, erfaringer og opplevelser vil kunne prege et møte med en person som er gjenstand for en radikaliseringsbekymring. Refleksivitet handler ikke om å ta dette bort, men å være bevisst seg selv, sin egen rolle og den gjensidige relasjonen som oppstår i et slikt møte.

Nissen og Skærbæk beskriver nytten av det de kaller narrativ kompetanse, som ikke bare et perspektiv med fokus på fortellinger, men ”en tenkemåte som lar menneskelivets unike, dramatiske og meningsbærende forløp tre frem” (Hovland i Nissen & Skærbæk, 2014, s. 22). I et forskningsfelt som i stor grad har vært preget av andrehånds- eller tredjehåndsfortellinger,

og der forskning i mindre grad har klart å fokusere på å få fram personene det gjelder sine fortellinger, kan dette være et nyttig perspektiv. Narrativer vil også kunne belyse kompleksitet og kanskje gi den profesjonelle mer og bedre innsikt i situasjonen til personen de snakker med.

Flere av deltakerne forteller om en følelse av å være maktesløs, å ikke få definere seg selv eller bestemme over seg selv og egne handlinger. Også i dette prosjektets problemstilling og tittel er uttrykket ”å være *gjenstand* for en radikaliseringsbekymring” brukt, noe som henspiller på det å være et objekt, snarere enn et subjekt. I psykososialt arbeid er subjektet sentralt, det å være et handlende menneske med selvbestemmelse og egen verdi – i motsetning til å bli betraktet som et objekt, som ikke forandrer seg i møte med noe annet og som kan studeres for å få ”sannheten” om objektet (Nissen & Skærbæk, 2014).

Subjektforståelsen betyr også en erkjennelse av at personen er i stadig forandring, og endrer seg i møte med nye situasjoner og mennesker. Det legger også føringer for hva slags kunnskapssyn vi legger til grunn, nettopp fordi noe foranderlig er mer utfordrende å studere og beskrive enn et statisk objekt.

Det motsatte av maktesløshet kan beskrives med det engelske begrepet *agency*, eller på norsk; det å *ha agens*. Del Busso beskriver dette som å være en hel person, og oppleve at man har handlingspotensiale eller selvbestemmelsesrett (Busso, 2014, s. 51). Er dette mulig å opprettholde eller sikre, samtidig som man som profesjonell skal intervensere på en radikaliseringsbekymring? Det kan nok være utfordrende, særlig hvis man innehar en rolle og mandat som innebærer maktutøvelse, men ved å være bevisst graden av agens, og hvordan man møter personen som er gjenstand for bekymring, vil det kanskje kunne motvirkes noe.

I forbindelse med bekymring for radikaliserings vil man kunne se for seg en lang rekke forskjellige roller: Den som er bekymret, den som tar opp bekymringen, den som følger opp personen videre, den som setter inn eller utfører eventuelle tiltak og så videre. En bevissthet rundt hvilke profesjoner som med hvilke mandat fyller de forskjellige rollene, vil potensielt kunne ha noe å si for graden av agens, særlig med utgangspunkt i et maktperspektiv.

Det å ha agens er nært knyttet til makt – et annet sentralt begrep innen psykososialt arbeid. I perspektivet om psykososial praksis på radikaliseringsfeltet oppstår noen interessante dilemmaer som også kanskje kan utfordre de psykososiale fagideologiene. Det psykososiale

arbeidet fokuserer på tvang, makt og maktutøvelse som noe i utgangspunktet negativt (Nissen & Skærbæk, 2014). I en situasjon med en alvorlig bekymring for voldelig ekstremisme, vil maktutøvelse kunne være nødvendig - på lik linje med akutte situasjoner innen barnevern, psykiatri eller skole. Er det mulig også i slike situasjoner å ha et psykososialt perspektiv, eller vil maktrollen eller –utøvelsen fullstendig komme i veien? En av deltakerne beskriver hvordan hun opplevde at statens (representert ved PST) maktutøvelse eller grensesetting gjorde at hun trakk seg ut av miljøet, og endret livet sitt til det bedre på flere områder. Samtidig trekker hun fram det vi kan beskrive som psykososiale elementer i møtene, nemlig god kommunikasjon, relasjon og omsorg.

Denne motsetningen, eller kanskje i større grad dynamikken, mellom maktutøvelse og hjelp eller kontroll og omsorg, tematiseres av flere, blant annet Førde og Andersen (2018) og Lid et al. (2016). Greta Marie Skau beskriver maktaspektet som alltid tilstedeværende i en relasjon mellom det hun kaller klient og hjelper (2000) og viser en typologi der hun deler inn yrkesutøvelse over aksene mye eller lite makt, og mye eller lite hjelp. I en radikaliseringskontekst vil vi kunne ta utgangspunkt i at det vil være stor grad av maktutøvelse, men at graden av hjelp (mye eller lite) vil kunne påvirke hvordan møtet eller situasjonen oppleves av den det gjelder.

Skau trekker også inn begrepet *krenkelse*, som et eksempel på negativ bruk av makt, eller maktmisbruk. Hun mener at en krenkelse mot et menneske innebærer ”å ydmyke det, å få det til å føle seg mindre verdt [...]. Det innebærer å tilføre menneskets selvbilde betydelige skår og brister”. En krenkelse oppstår ikke i et vakuum, men i en kontekst og et samspill mellom (minst) to personer, i denne sammenhengen en hjelper og en klient. Krenkelsen kan være intendert eller målrettet som en krenkelse eller ikke – og kan oppfattes av klienten som en krenkelse – eller ikke. Dette er også relevante perspektiver i en radikaliseringskontekst – og vil kunne forklare hvordan deltakerne og de ulike profesjonelle aktørene de møter, stiller seg forskjellig i de ulike narrativene.

Enkelt personer som er gjenstand for en radikaliseringsbekymring vil kunne være utsatt for krenkelser, kanskje særlig i land der systemene baserer seg mer på utstrakt bruk av makt og kontroll, og der menneskerettigheter og lovverk ikke i tilstrekkelig grad beskytter. Samtidig er det verdt å merke seg at det er personens oppfattelse av hvorvidt det er en krenkelse eller ei,

som vil påvirke et positivt eller negativt utfall av interaksjonen – og dermed også effekten av intervensjonen.

Det å være innenfor eller utenfor, inkludert eller ekskludert, er et tema som går igjen i deltakernes fortellinger på forskjellige måter, enten gjennom opplevelser av å være annerledes enn majoriteten, å bli stigmatisert eller diskriminert, eller knyttet til identitet.

Identitet kobles ofte til hvem man er, hvem man identifiserer seg som eller hvilken rolle man er eller har. Deltakerne viser hvordan *den de er* eller *hva de er* blir feiltolket eller –vurdert, men også hvordan intervensjonen og alt som kommer etter forandrer identiteten, de blir en annen og/eller blir betraktet som en annen.

Hvordan profesjonelle vurderer *hva de er*, vil påvirkes av for forståelsen de bringer inn i møtet, hvilken kompetanse de har om radikaliserings og voldelig ekstremisme, hvilken rolle de opererer i, og faglige retningslinjer (for eksempel handlingsplaner). I hvilken grad de selv endrer identitet eller i andres øyne *blir en annen* påvirkes også av andre faktorer. Dette identitetsskiftet kan både være i positiv og i negativ retning, slik deltakernes fortellinger også viser (positiv eller negativ i denne sammenhengens henspeiler på den profesjonelles ønskede utfall av intervensjonen).

Det å være eller å bli ansett for å være en del av et militant islamistisk miljø vil kunne oppleves stigmatiserende av den det gjelder. Stigmatisering og en eventuelt påfølgende utstøting og diskriminering, er også sentrale elementer i et psykososialt perspektiv. Stigma og stempling er spesielt relevant, nettopp fordi en endring vekk fra et ekstremt miljø vil innebære mål om inklusjon i majoritetssamfunnet (Herz, 2016), noe som betyr at en stigmatiserende intervensjon vil kunne ha utilsiktet negativ effekt.

Siri Høyem Kristiansen og Marte Feiring bruker begrepsparet ”*monster og mann*” for å beskrive hvordan hjemvendte fremmedkrigere de har som informanter presenterer seg selv sammenlignet med hvordan de presenteres av andre (Kristiansen & Feiring, 2018). En rekke forskere internasjonalt har også som tidligere nevnt beskrevet hvordan ”muslimske ekstremister” konstrueres som begrep og forestilling.

Kristiansen og Feiring bruker filosofen Ian Hackings teorier om *looping effects* for å beskrive konsekvensene av en slik klassifisering (2018). De viser hvordan informantene er *interactive kinds* – altså aktører som interagerer med omgivelsene og påvirkes av dette:

”Fordi menneskene som klassifiseres, endrer seg i takt med klassifiseringsprosessen, endrer de også oppfatningen av seg selv [...]. En ny klassifikasjon gir en ny posisjon i samfunnet. Dette betyr at hvilken posisjon vi tilskriver de andre (her fremmedkrigere), har betydning for hvordan de oppfatter og presenterer seg selv. Hvis de omtales og behandles som farlige og ”vår tids monstre”, vil de også kunne presentere seg selv i tråd med denne klassifiseringen. I følge Hacking kan klassifiseringer i seg selv skape avvikende oppførsel” (Kristiansen & Feiring, 2018, s. 357).

Ragnhild Fugletveit trekker også inn stigma og konstruksjon av identiteter i sin beskrivelse av hvordan personer som har slitt med alvorlige rusproblemer finner veier tilbake til et annet liv (uten å trekke direkte sammenhenger mellom disse gruppene). Hun viser til hvordan vår egen identitet (eller identiteter) er sosialt konstruert og endrer seg samhandling med andre – og dermed hvorfor begreper om mennesker ikke kan forstås ”som iboende karaktertrekk, men som sosiale konstruksjoner, som bygger på sosiale konvensjoner og normer” (Hacking i Fugletveit, 2014, s. 135).

Det å oppleve seg som *det mistenkte objektet* vil kunne ha negative konsekvenser i den spesifikke situasjonen der bekymringen tas opp, men dersom personen det gjelder stemples som en avviker, som unormal eller noe som er uønsket av samfunnet, vil man kunne risikere å forsterke identiteten som vekker bekymring i utgangspunktet. Dette vil kunne være vanskelig å unngå i alle situasjoner der samfunnet eller den profesjonelle reagerer på uønsket atferd eller regelbrudd, men nettopp her går skillet på om man adresserer handlingene som er gjort eller personen i seg selv. Fugletveit viser til hvordan en stigmatiserende identitet handler om at man blir redusert som menneske med utgangspunkt i at man avviker fra en norm, at det fører til negativt fokus og avvisning fra omverdenen, og at man reduseres til stigmaet uavhengig av andre positive egenskaper. Hun trekker fram at stigmaet er et forhold mellom aktøren(e) og samfunnet – og stadig forhandles og rekonstrueres. (Fugletveit, 2014). Det er sentralt i en diskusjon rundt radikaliserings og hva det egentlig er og handler om – nettopp fordi være egne konstruksjoner av bekymringen både kan virke positivt og negativt på enkeltpersonens situasjon.

Tidligere i kapittelet er bekymringstegn for radikaliseringsprosessen og diskutert. Noe av kritikken mot bekymringssystemene har vært at radikaliseringsprosessen og årsakssammenhengene blir for enkle, for instrumentelle og/eller for lineære (Se blant annet Bjørge & Gjelsvik, 2015; Førde & Andersen, 2018; Malmros, 2019; Mattsson, 2018). Dette henger godt sammen med psykososiale perspektiver om å ta høyde for kompleksitet, kompliserte årsakssammenhenger og nyanser. Det å ta utgangspunkt i menneskers subjektive opplevelse av en situasjon åpner opp for flere nyanser og perspektiver enn man ellers ville fått fram, og at det kanskje ikke finnes ”en sannhet” om en situasjon eller bekymring.

Del Busso beskriver hvordan innholdet i en persons fortelling får betydning, og hvordan personen ”gjennom fortellingen, konstruerer mening med hensyn til hvem det er (selvopplevelse), og hvordan det samspiller med andre (selvet i relasjon til andre)” (2014, s. 47). Det betyr at i en psykososial tilnærming vil det å få innsikt i den andres narrativ være av avgjørende betydning for hvordan situasjonen utvikler seg.

Mattsson et al. har undersøkt hvordan profesjonelle i forskjellige organisasjoner forstår årsaksforklaringer til radikaliseringsprosessen, sentrale begreper, hvordan de forstår systemer og tiltak på feltet, og hvilke metoder de benytter seg av som tiltak mot radikaliseringsprosessen og voldelig ekstremisme (Mattsson, Arfvidson, et al., 2016). Mattsson et al. konkluderer med at informantene står i en konflikt mellom et sikkerhetspolitisk perspektiv som individualiserer prosessen, og en forståelse av at segregering, utenforskap og samfunnsmessige faktorer skaper radikaliseringsprosessen. Dette er en større debatt innen forskning på radikaliseringsprosessen og voldelig ekstremisme, hvilke typer årsaksforklaringer som ligger bak en radikaliseringsprosess. Poenget er at forsøk på å snevre inn eller forenkle årsakssammenhenger i et psykososialt perspektiv vil være lite hensiktsmessig, det er nettopp mangfoldet i forklaringer som man antar gir mest innsikt i situasjonen.

Forebygging av radikaliseringsprosessen og voldelig ekstremisme står på mange måter ”i midten” av ulike fagtradisjoner og –ideologier. Sikkerhetspolitikk møter sosialpolitikk, og demokratiske rettigheter og prinsipper møter kontrollmekanismer og overvåking (Førde & Andersen, 2018). En rekke forskere har de siste årene fremhevet viktigheten av å diskutere disse dilemmaene – ikke fordi det finnes ett riktig svar, men fordi fokus på og diskusjon om dilemmaene utvikler fagfeltet og kan bidra til en bedre praksis. Dette vil være i tråd med et psykososialt perspektiv.

5.0 Avslutning

5.1 Oppsummering

Gjennom semistrukturerte intervjuer med enkeltpersoner som har vært gjenstand for en bekymring knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme, har det i dette masterprosjektet vært forsøkt å gi et innblikk i disse personenes opplevelser. Innblikket er tenkt som et bidrag til økt forståelse for hvordan dette oppleves, men også hvordan man kan anvende psykososiale perspektiver i et forebyggende arbeid mot radikaliserings.

Kvalitativ metode med et fenomenologisk-hermeneutisk utgangspunkt knyttet til kritisk teori kan potensielt gi gode beskrivelser av deltakernes opplevelser og hvilke sammenhenger disse konstrueres i. Deltakerne representerer et lite utvalg personer og det finnes flere feilkilder knyttet til analyse og drøfting av intervjuene. Samtidig vil de omfattende samtalene, den kritiske narrative analysen og koblingen opp mot eksisterende forskning på feltet, kunne gi utfyllende og ny kunnskap om hvordan det oppleves å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring.

To hovednarrativer er presentert med utgangspunkt i deltakernes fortellinger: *Det mistenkte objektet* er et hovednarrativ som fokuserer på opplevelsen av å være mistenkt, delvis også opplevd ubegrunnet – og uten store muligheter til å påvirke mistanken. Opplevelsen av å være maktesløs og å miste kontroll på situasjonen er gjennomgående. Det andre hovednarrativet, *det engasjerte subjektet*, fokuserer på deltakernes samfunnsengasjement og ønske om å endre verden rundt seg. I dette hovednarrativet opplever de seg som handlende subjekter som har mulighet til å påvirke seg selv og sine relasjoner, og de tar et aktivt perspektiv på både bekymringen og radikaliseringsfeltet.

Med utgangspunkt i hovednarrativene og deltakernes fortellinger er flere problemstillinger drøftet: Hva som kan utløse en bekymring for radikaliserings, hvordan man bør vurdere og kommunisere rundt bekymringen og hvordan ulike faggrupper eller profesjoner kan ha forskjellige roller og bidrag inn i arbeidet.

De to hovednarrativene belyser på ulikt vis negative og positive konsekvenser eller følger av at bekymringen blir utformet og tatt opp. Tap av autonomi, opplevelse av avmakt og maktesløshet tematiseres, og også det å bli diskriminert og stigmatisert med utgangspunkt i

radikaliseringens bekymring. Hvordan man konstruerer egen og andres identitet knyttet til radikaliseringsbekymringen, både knyttet til risikoen for stigma og stempling, men også hvordan identitetsendring kan føre til avstand til majoritetssamfunnet og ytterligere marginalisering. Andre potensielle utilsiktede negative konsekvenser av systemer og intervensjon beskrives, både på individ-, gruppe- og samfunnsnivå. Eksempler på dette kan være stigmatisering av utpekte "risikogrupper", selvpålagte begrensninger i tros- eller ytringsfrihet, eller at voldelige ekstreme grupper utnytter stigmatiserende gruppetenkning i egne budskap.

Samtidig belyser også hovednarrativene hvordan intervensjoner kan ha en positiv effekt på personens situasjon, og hvordan agens, engasjement og subjektposisjon både kan ha en verdi i seg selv, men også være en strategi og handlingskompetanse for personen som er gjenstand for bekymring.

Denne dynamikken illustrerer hvordan det er hensiktsmessig å kombinere et kritisk blikk på egen praksis, men også ha et konstruktiv utgangspunkt gjennom faglig refleksjon og refleksivitet for å utvikle seg selv som profesjonell, og praksisfeltet ytterligere.

Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme kan være en utfordrende øvelse. Bekymringstegnene er uklare og det råder usikkerhet både i akademia og praksisfeltet om årsaksforklaringer og forståelse av prosessene. Fagfeltet (eller kanskje fagfeltene) møtes i dynamikken mellom hjelp og kontroll, mellom å forebygge og forhindre negative hendelser og vold, mellom en sikkerhetspolitisk diskurs og en hjelpediskurs. De ulike profesjonene som arbeider med forebygging av radikaliserings må navigere i dette komplekse landskapet, og vil måtte forholde seg til både usikkerhet og manglende handlingsevne og –vilje.

5.2 Implikasjoner for praksis

Drøftingen har vist hvordan psykososiale perspektiver kan bidra inn i forebygging og tidlig intervensjon mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. En sentral problemstilling blir hvordan vi kan identifisere og intervensjon på en bekymring som i minst mulig grad gir utilsiktede negative konsekvenser, og som øker sjansen for at resultatene av intervensjonen blir gode. Dette er også relevante og overførbare problemstillinger i møte med bekymringer

av mer alvorlig art knyttet til voldelig ekstremisme og terror, noe også forskningen på feltet viser.

Dette vil uansett være en utfordrende øvelse, men psykososiale perspektiver vil kanskje kunne bidra med nye og nyttige perspektiver på et felt i utvikling. Det å anerkjenne usikkerhet, kompleksitet og motsetninger i fagfeltet vil kunne bidra til en bedre praksis, særlig kombinert med refleksivitet knyttet til egen profesjonell rolle og hvilke verdier, standpunkt og holdninger vi tar med oss inn i samhandling. Det å ha fokus på den andre personen (som er gjenstand for bekymring) sin opplevelse av bekymring, hvordan bekymringen tas opp og eventuelle videre tiltak – vil potensielt kunne motvirke utilsiktede negative konsekvenser.

Sist, men ikke minst: Så lenge man arbeider med tematikk som også handler om posisjoner i samfunnet, om ”oss” og ”dem”, de ”normale” og de ”unormale”, de som er innenfor og utenfor – er det helt nødvendig å ha med seg disse perspektivene i møtet med den andre. Både knyttet til etiske forpliktelser i menneskemøtet, men også for å sannsynliggjøre en god psykososial og faglig praksis.

Det finnes så langt vi har kunnet finne relativt lite kunnskap om hvordan personer som blir gjenstand for en radikaliseringsbekymring opplever dette, kombinert med en generell utfordring med at profesjonelle og forskere har skrevet og snakket mye *om* disse personene, og lite *med* dem. Håpet er at dette masterprosjektet har gitt noe mer innsikt i deltakernes opplevelser, og at denne innsikten kan bidra til bedre ivaretagelse av enkeltpersonene og en enda bedre faglig praksis knyttet til forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme.

Litteratur

- Awan, I. (2012a). "I am a Muslim not an extremist": How the Prevent Strategy has constructed a "suspect" community. *Politics & Policy*, 40(6), 1158-1185.
- Awan, I. (2012b). The impact of policing British Muslims: A qualitative exploration. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 7(1), 22-35.
- Befring, E. & Moen, B.-E. (2011). *Ungdom, læring og forebygging*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Bjørge, T. (2013). *Strategies for preventing terrorism*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bjørge, T. & Gjelsvik, I. M. (2015). *Forskning på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus*. (PHS forskning 2015:2). Oslo: Politihøgskolen.
- Borum, R. (2011). Radicalization into violent extremism II: A review of conceptual models and empirical research. *Journal of Strategic Security*, 4(4), 37-62.
- Brown, K. E. & Saeed, T. (2015). Radicalization and counter-radicalization at British universities: Muslim encounters and alternatives. *Ethnic and Racial Studies*, 38(11), 1952-1968.
- Busso, L. d. (2014). "Pappa hev tallerkener, så forsvant mamma". I E. Skærbæk & M. Nissen (Red.), *Psykososialt arbeid. Fortellinger, medvirkning og fellesskap*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Cherney, A. (2016). Designing and implementing programmes to tackle radicalization and violent extremism: lessons from criminology. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 9(1-3), 82-94.
- Choudhury, T. & Fenwick, H. (2011). The impact of counter-terrorism measures on Muslim communities. *International Review of Law, Computers & Technology*, 25(3), 151-181.
- Dalgaard-Nielsen, A. (2010). Violent radicalization in Europe: What we know and what we do not know. *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(9), 797-814.
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo.
- Eriksson, E., Beckman, U. & Sager, M. (2018). *Att förebygga våldsbejakande extremism. En systematisk kartläggning av insatser*. (Rapport 6). Göteborg: Segerstedtinstitutet.
- Frisk, L., Axelson, T., Hylén, T. & Stier, J. (2017). *Att lägga rälsen medan man kör: En utvärdering av kunskapshusens arbete i fyra pilotkommuner - Örebro, Göteborg, Borlänge och Stockholm* (IKUD rapport nr. 3 2017). Högskolan Dalarna.
- Fugletveit, R. (2014). "...jeg hadde ingenting...". I E. Skærbæk & M. Nissen (Red.), *Psykososialt arbeid. Fortellinger, medvirkning og fellesskap*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Førde, K. E. & Andersen, A. J. (2018). *Bekymringsarbeidet. Dilemmaer og muligheter i lokal forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme i Norge* (NKVTS-rapport 4:18 4:18). Oslo: Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress.
- Giertsen, H. (1994). Forebygging av kriminalitet - altfor bredt og altfor smalt. *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*, 81(3).
- Githens-Mazer, J. & Lambert, R. (2010). Why conventional wisdom on radicalization fails: the persistence of a failed discourse. *International Affairs*, 86(4), 889-901.
- Githens-Mazer, J., Lambert, R., Baker, A.-H., Cohen-Baker, S. & Pieri, Z. (2010). *Muslim Communities Perspectives on Radicalisation in Leicester*, UK Centre for Studies in Islamism and Radicalisation Processes (CIR), Aarhus University.
- Herz, M. (2016). *Sosialt arbete, pedagogik och arbetet mot så kallad våldsbejakande extremism: En översyn* (Rapport 1). Göteborg: Segerstedtinstitutet.

- Hofstad, S. (2014, 19. desember). Elev føler seg terrormistenkt av skolen. *NRK Trøndelag*. Hentet fra <https://www.nrk.no/trondelag/>
- Jensen, S. B. & Jakobsen, S. F. (2011). *Fra bekymring til handling i arbeidet med unge og radikaliserings*. København: Rehabiliterings- og Forskningscentret for Torturofre.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Johansen, M.-L. (2018). "Aarhus-indsatsen": Udveksling og relationsarbejde i den danske velfærdsstat. I A. Andersson, S. A. E. Høgestøl & A. C. Lie (Red.), *Fremmedkrigere. Forebygging, straffeforfølgning og rehabilitering i Skandinavia* (s. 265-296). Oslo: Gyldendal juridisk.
- Johansen, S., Wollscheid, S. & Einagel, V. I. (2014). *Forebygging av ideologisk radikaliserings*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2014). *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2015). *Nasjonal veileder for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Kristiansen, S. H. & Feiring, M. (2018). Monster og mann: Utfordringer ved rehabilitering av returnerte fremmedkrigere. I A. Andersson, S. A. E. Høgestøl & A. C. Lie (Red.), *Fremmedkrigere. Forebygging, straffeforfølgning og rehabilitering i Skandinavia*. Oslo: Gyldendal juridisk.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lakhani, S. (2012). Preventing violent extremism: Perceptions of policy from grassroots and communities. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 51(2), 190-206.
- Langdridge, D. (2007). *Phenomenological psychology: Theory, research and method*. Essex: Pearson Education.
- Lid, S., Winsvold, M., Søholt, S., Hansen, S. J., Heierstad, G. & Klausen, J. E. (2016). *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme - Hva er kommunenes rolle?* (NIBR-rapport 2016:12). Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.
- Lindekilde, L. (2012). Neo-liberal governing of "radicals": Danish radicalization prevention policies and potential iatrogenic effects. *International Journal of Conflict and Violence (IJCV)*, 6(1), 109-125.
- Lindekilde, L. (2015). Dansk forebyggelse af ekstremisme og radikaliserings 2009-2014: udviklingstendenser og fremtidige udfordringer. *Politica. Tidsskrift for politisk videnskab*, 47, 424-444.
- Lindekilde, L. (2016). A typology of backfire mechanisms. I L. Bosi, C. Demetriou & S. Malthaner (Red.), *Dynamics of political violence. A process-oriented perspective on radicalization and the escalation of political conflict* (s. 63-81). New York: Routledge.
- Lindekilde, L. & Sedgwick, M. (2012). *Impact of counter-terrorism on communities: Denmark background report* (Institute for Strategic Dialogue).
- Malmros, R. A. (2019). From Idea to Policy: Scandinavian Municipalities Translating Radicalization. *Journal for Deradicalization*, (18), 38-73.
- Mattsson, C. (2018). Caught between the urgent and the comprehensible: professionals' understanding of violent extremism. *Critical Studies on Terrorism*, 11(1), 111-129.
- Mattsson, C., Arfvidson, C. L. & Johansson, T. (2016). *Mellan det angelägna och det svärfångade. En studie av pågående utvecklingsarbete för att förhindra att unga människor rekryteras till miljöer som utövar våld i islams namn*. (Rapport 2). Göteborg: Segerstedtinstitutet.

- Mattsson, C., Hammarén, N. & Odenbring, Y. (2016). Youth 'at risk': A critical discourse analysis of the European Commission's Radicalisation Awareness Network Collection of approaches and practices used in education. *Power and Education*, 8(3), 251-265.
- McCauley, C. & Moskalenko, S. (2017). Understanding political radicalization: The two-pyramids model. *American Psychologist*, 72(3), 205-216.
- Nesser, P. (2010). Joining jihadi terrorist cells in Europe: exploring motivational aspects of recruitment and radicalization. I M. Ranstorp (Red.), *Understanding violent radicalisation: Terrorist and Jihadist movements in Europe* (s. 87-114). New York: Routledge.
- Nesvåg, S., Backer-Grøndahl, A., Duckert, F., Enger, Ø., Huseby, G. & Kraft, P. (2007). *Tidlig intervensjon på rusfeltet – en kunnskapsoppsummering*. Stavanger: International Research Institute of Stavanger.
- Nissen, M. & Skærbæk, E. (2014). Hva er psykososialt arbeid? I M. Nissen & E. Skærbæk (Red.), *Psykososialt arbeid: fortellinger, medvirkning og fellesskap*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- O'Toole, T., DeHanas, D. N. & Modood, T. (2012). Balancing tolerance, security and Muslim engagement in the United Kingdom: the impact of the 'Prevent' agenda. *Critical Studies on Terrorism*, 5(3), 373-389.
- Ranstorp, M. & Hyllengren, P. (2013). *Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredjeland: Åtgärder för att förhindra att personer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner*. Stockholm: Center for asymmetric threat studies - Försvarshögskolan.
- Rousseau, C. & Jamil, U. (2010). Muslim Families' Understanding of, and Reaction to, 'The War on Terror'. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(4), 601-609.
- Runhovde, S. R. & Skjevrek, P. E. (2018). *Kriminalitetsforebygging på norsk: En kunnskapsoversikt* (PHS forskning 2018:3). Oslo: Politihøgskolen.
- RVTS Øst. (2019). Radikalisering og voldelig ekstremisme: Kunnskapsportal om prosesser inn og veier ut. Hentet 1. mai 2019 fra <http://www.utveier.no/>
- Sandrup, T., Weiss, N., Skiple, A. & Hofoss, E. (2018). *Radikalisering – En studie av mobilisering, forebygging og rehabilitering* (Viten FFI-rapport). Forsvarets forskningsinstitutt.
- Sedgwick, M. (2010). The concept of radicalization as a source of confusion. *Terrorism and Political Violence*, 22(4), 479-494.
- Sivenbring, J. (2017). *Demokratiseringens dilemma i de nordiska handlingsplanerna mot våldsbejakande extremism* (Rapport 4). Göteborg: Segerstedtinstitutet.
- Sivenbring, J. (2019). Signs of Concern about Islamic and Right-Wing Extremism on a Helpline against Radicalization. *Journal for Deradicalization*, (18), 108-145.
- Skau, G. M. (2000). *Mellom makt og hjelp: En samfunnsvitenskapelig tilnærming til forholdet mellom klient og hjelper* (2. utg.)Tano Aschehoug.
- Sosial- og helsedirektoratet. (2007). *Tidlig intervensjon på rusområdet. Sentrale perspektiver – aktuelle målgrupper og arenaer* (IS-1455 Rapport). Oslo: Sosial- og helsedirektoratet.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (4. utg.) Fagbokforlaget.
- Thorshaug, E. Ø. (2014). *Forebyggingsstrategier mot radikalisering og voldelig ekstremisme- Hva virker? En gjennomgang av nyere forebyggingslitteratur* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Universitetet i Oslo, Oslo.
- van de Weert, A. & Eijkman, Q. A. (2018). Subjectivity in detection of radicalisation and violent extremism: a youth worker's perspective. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*.

Walle, A. & Del Busso, L. (2018). Downs syndrom: God kommunikasjon fra helsepersonellet minsker foreldrenes påkjenning. *Sykepleien Forskning*, 2018(13).

Vedlegg:

Vedlegg 1: NSD-godkjenning

Lilliana Del Busso
Avdeling for helse- og sosialfag Høgskolen i Østfold
Remmen
1757 HALDEN

Vår dato: 22.06.2017

Vår ref: 54112 / 3 / AH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 17.04.2017. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>54112</i>	<i>Hvordan oppleves det å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskolen i Østfold, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Lilliana Del Busso</i>
<i>Student</i>	<i>Erik Lindbæk Kruse</i>

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Åsne Halskau

Kontaktperson: Åsne Halskau tlf: 55 58 21 88
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Erik Lindbæk Kruse kruse.erik@gmail.com

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Personvernombudet har hatt korrespondanse med veileder og masterstudent, og har på basis av dette kommet fram til at det er en fordel at prosjektet gjennomføres uten at det registreres personopplysninger om informantene. Det er behov for å registrere variabler som kjønn, alder og landsdel, men denne typen variabler vil i seg selv ikke utgjøre opplysninger som kan føres tilbake til enkeltindivider.

Vi kan dermed ikke se at det behandles personopplysninger med elektroniske hjelpemidler, eller at det opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger. Prosjektet vil dermed ikke omfattes av meldeplikten etter personopplysningsloven.

Det ligger til grunn for vår vurdering at alle opplysninger som behandles elektronisk i forbindelse med prosjektet er anonyme. Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken:

- direkte via personentydige kjennetegn (som navn, personnummer, epostadresse el.)
- indirekte via kombinasjon av bakgrunnsvariabler (som bosted/institusjon, kjønn, alder osv.)
- via kode og koblingsnøkkel som viser til personopplysninger (f.eks. en navneliste)
- eller via gjenkjennelige ansikter e.l. på bilde eller videoopptak.

Personvernombudet legger videre til grunn at navn/samtykkeerklæringer ikke knyttes til sensitive opplysninger. Vi legger også til grunn at taushetsplikten ikke er til hinder for førstegangskontakt og rekruttering. Vi anbefaler, jf. korrespondanse, at masterstudent sier noe om forholdet mellom opplysningsplikt og taushetsplikt før intervjuene starter.

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Vil du hjelpe meg å lære mer om hvordan det oppleves at noen er bekymret for deg om radikalisering?

Hvem er jeg?

Jeg heter Erik Kruse, er 39 år og har jobbet som sosialarbeider med ungdommer i Oslo og Fredrikstad siden 1997. De siste årene har jeg jobbet med radikalisering og ekstremisme i Fredrikstad kommune.

Nå tar jeg en masterutdanning i psykososialt arbeid på Høgskolen i Østfold og bruker masteroppgaven min til å lære mer om radikalisering og ekstremisme – og særlig hvordan det oppleves å være den som noen er bekymret for om radikalisering. **Jeg vil gjerne snakke med deg** som har opplevd at noen har vært litt eller mye bekymret for deg - om for eksempel ting du har sagt eller gjort eller folk du er sammen med/kjenner.

Hva kommer jeg til å gjøre?

Jeg kommer til å gjøre intervjuer med mennesker som har opplevd at noen har vært bekymret for dem om radikalisering – og der profesjonelle (for eksempel lærere/skoleansatte, utekontakter, NAV-veiledere, politi) har tatt opp denne bekymringen med dem. Intervjuene kommer til å vare 30-90 minutter og jeg tar dem opp med lydopptaker. Tid og sted blir vi enige om sammen etter hva som passer for deg. Jeg kommer til å gjøre intervjuene i løpet av våren 2018.

Frivillig å være med

Det er helt frivillig å være med på intervju, og du kan trekke deg når som helst – også etter at intervjuet er ferdig. Alle de jeg intervjuer blir anonymisert og jeg passer på at ingen får tilgang på lydopptak eller notater. Når jeg har anonymisert og skrevet ned alt som er sagt i intervjuet (transkribert), sletter jeg opptakene sånn at ingen kan høre/lese det i etterkant og skjønn at det er deg det handler om.

Masterarbeidet er godkjent av Høgskolen i Østfold og er en del av Radiskan-prosjektet. Min hovedveileder er Lilliana del Busso (Tlf. 69 30 31 73 – epost lilliana.a.busso@hiof.no). Prosjektet er meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD) - Personvernombudet for forskning.

Vil du hjelpe meg?

Hvis du kunne tenke deg å hjelpe meg, ta kontakt på mobiltelefon 45 41 91 72. Du kan ringe, eller sende en tekstmelding hvis du synes det er lettere. Du kan også ta kontakt hvis du er usikker, og har spørsmål til meg som du lurer på. Håper jeg hører fra deg!

Hilsen Erik

Vedlegg 3: Intervjuguide

Intervjuguide – masteroppgave i psykososialt arbeid ved Høyskolen i Østfold

Hvordan oppleves det å være gjenstand for en radikaliseringsbekymring?

Bakgrunn:

1. Kan du fortelle litt om deg selv?
2. Hvor gammel er du?
3. Går du på skole (ungdoms- eller videregående), jobber du eller noe annet?
4. Hvordan ser din nærmeste familie ut? Bor du sammen med en eller flere av dem?

Bekymringen:

5. Kan du fortelle litt om situasjonen der noen var bekymret for deg?
6. Hvem var bekymret?
7. Hva var den/de bekymret for?

Samtalen:

8. Kan du beskrive selve situasjonen der bekymringen ble tatt opp?
9. Hvem tok opp bekymringen med deg?
10. Hva slags rolle/yrke hadde den/de som tok opp bekymringen med deg?
11. Hva var ditt forhold til personen(e) på det tidspunktet?
12. Hva tenkte du da du hørte hva bekymringen gjaldt?
13. Hvordan ble samtalen avsluttet?
14. Hva gjorde du etterpå?
15. Hvordan følte du deg da samtalen var ferdig?

Etterpå:

16. Var det noen andre du kjenner som visste om at noen var bekymret for deg? (Familie, venner, profesjonelle)
17. Hvordan reagerte de etterpå?
18. Hvordan har forholdet ditt til den som var bekymret for deg vært etter at bekymringen ble tatt opp? (mer positivt, uendret, mer negativt)
19. Forstår du hvorfor personen(e) var bekymret for deg?
20. Var det noe du skulle ønsket var gjort eller sagt annerledes?
21. Er det noe du ville gjort annerledes?
22. Tenker du annerledes om bekymringen i dag en du gjorde da? På hvilken måte?

Radikalisering:

23. Kan du si noe om hva du tenker at radikalisering er?
24. Tenker du at radikalisering er et problem rundt deg?
25. I så tilfelle; hvordan synes du profesjonelle skal forholde seg til det? (Skole? Politi?)

Avslutning

26. Er det noe annet du har lyst til å fortelle om eller si?